

Háskóli Íslands

Hugvísindasvið

Íslenska sem annað mál

Hver er óskin?

Pólsk þýðing á hluta af Galdras-Lofti eftir Jóhann Sigurjónsson

Ritgerð til BA í íslensku sem annað mál

Agnieszka Bikowska

Kt.: 151185-5099

Leiðbeinandi: Margrét Jónsdóttir

Maí 2016

ÁGRIP

Þessi BA-ritgerð er lokaritgerð í íslensku sem öðru máli. Ritgerðin er annars vegar þýðing fyrsta þáttar af þremur á leikritinu *Galdra-Loftur* eftir Jóhann Sigurjónsson, hins vegar greinargerð um þýðinguna.

Leikritið er vel þekkt meðal Íslendinga enda höfundurinn þekktur. Leikritið er mjög gott lesefni fyrir lesendur og á sviðinu er sýningin örugglega spennandi. Markmiðið með þýðingunni er að kynna Pólverjum gott leikverk enda veitir *Galdra-Loftur* góða innsýn í íslenska menningu, íslenskt samfélag Lesendur kynnast veröld sem er ekki lengur til. En viðfangsefni verksins varða öll helstu tilbrigði mannlífsins svo sem ást, vináttu, sorg, öfund, sjúkdóma, dauðann og vald trúar og kirkju eru ennþá lifandi. Til að koma þessu verkefni til skila í þýðingu þurfti að afla fróðleiks um eldri tíma. Þá þurfti að taka tillit til fjölmargra þátta eins og þýðingaraðferðar og málsniðs. Í allmögum tilvikum þurfti að beita áhrifajafngildi til að efnið skilaði sér. Allt þetta og margt fleira varð að hafa í huga til þess að markmiðið næðist.

Þýðingarvinnan var mjög áhugaverð og lærdómsrík. Hún jók við kunnáttu og færni í íslensku máli og veitti sýn á íslensks menningu og samfélag. Hún hjálpaði líka til við að skilja betur markmálið sjálft, pólsku, og þá menningu sem það er vaxið úr.

Í þessari ritgerð er engin rannsóknarspurning sett fram. Það helgast af eðli hennar. Ég komst hins vegar að því að þýðingu verður aldrei lokið. Í raun og veru er nefnilega alltaf hægt að gera betur. Orðin, merking þeirra og vald, verða seint fullkönnuð.

Efnisyfirlit

ÁGRIP	1
Efnisyfirlit.....	2
1. KAFLI UM <i>GALDRA-LOFT</i>	4
1.1 Inngangur	4
1.2 Markmið	5
1.3 Bygging verksins.....	6
2. KAFLI FRÆÐILEGAR FORSENDUR	7
2.1 Inngangur	7
2.2 Hvað er tungumál?.....	7
2.3 Hvað er þýðing?	9
2.4 Þýðingarferlið	11
2.5 Textagreining og stíll	13
2.6 Þýðingaraðferð	14
2.7 Jafngildi, áhrifajafngildi og skopos	16
2.8 Stutt samantekt.....	19
3. KAFLI UM ÞÝÐINGUNA	20
3.1 Inngangur	20
3.2 Eiginnöfn, örnefni og starfsheiti	20
3.3 Málfræðileg atriði	21
3.3.1 Orðaröð og frumlag	21
3.3.2 Viðtengingaráttur	22
3.3.3 Langar málsgreinar	23
3.4 Orðafar	24
3.4.1 Gömul orð, gamaldags orðafar	24

3.4.2	Um „óskina“.....	25
3.4.3	Ýmislegt smálegt.....	26
3.5	Íslensk menning – pólsk menning: þýðingarleg vandamál	27
3.5.1	Mál sem tengjast trú og kirkju.....	28
3.5.2	Orðasambönd af ýmsum toga	30
3.5.3	Menningamunur í íslenskum og pólskum orðum.....	33
3.6	Samantekt	34
4.	KAFLI LOKAORD	35
	HEIMILDASKRÁ	36
	PÓLSK ÞÝÐING á hluta af <i>Galdra-Lofti</i>	38
	<i>Galdra-Loftur</i> Leikrit í þremur þáttum	60

1. KAFLI

UM *GALDRA-LOFT*

1.1 Inngangur

Leikritið *Galdra-Loftur* eftir Jóhann Sigurjónsson er eitt frægasta íslenska leikritið enda er það vel skrifað, spennubrungið og hádramatískt. Það byggist á þjóðsögunni um *Galdra-Loft* og er í þremur þáttum. Leikritið gerist snemma á 18. öld á biskupssetrinu á Hólum í Hjaltadal og segir frá skólasveininum Lofti. Loftur er sonur ráðsmannsins, hann hefur áhuga á göldrum og þráir að finna Rauðskinnu, galdrabók sem veitir eiganda sínum vald yfir heiminum. Þegar hann leitar að bókinni kynnumst við öðrum persónum sem koma fram í leikritinu. Fyrst er það Steinunn, vinnustúlka, sem er ástfangin af Lofti enda hafa þau átt í ástarsambandi. Loftur vill þó ekki lengur neitt með hana hafa. Hann hvorki elskar hana né hefur tími fyrir hana. Þá er það Ólafur, æskuvínur Lofts, er leynilega ástfanginn af Steinunni. Við kynnumst líka Dísu, dóttur biskupsins, sem verður nýja ást Lofts. Hann biður Dísu um kirkjulyklana. Eina nóttna fer hann í kirkjuna til að leita galdrabókarinnar sem er grafin undir altarinu með síðasta eiganda sínum, Gottskálki biskupi. Þegar hann kemur inn í kirkjuna fær hann ofskynjanir: Hann sér Rauðskinnu og Gottskálk. Þessar ofskynjanir leiða til annars harmleiks, dauða Lofts.

Höfundur leikritsins, Jóhann Sigurjónsson, fæddist 19. júní 1880 á Laxamýri í Suður-Þingeyjarsýslu og dó 30. ágúst 1919 í Kaupmannahöfn. Hann var kominn af einni auðugustu fjölskyldu á Íslandi. Hann lærði í Lærða skólanum í Reykjavík og þegar hann útskrifaðist árið 1899 fór hann til Kaupmannahafnar og hóf nám í dýralækningum. Árið 1902 hætti hann að stunda nám og helgaði sig eftir það skáldskapnum að langmestu leyti.¹ Verk Jóhanns eru af ýmsum toga en hann er þekktastur fyrir leikrit sín og ljóð. Hann varð fyrir miklum áhrifum af helstu leikritahöfunum Norðurlanda, þeim Strindberg, Ibsen og Bjørnson. Þýski heimspekingurinn Fredrichs Nietzsche var líka áhrifavaldur í skáldskap hans.

Þar sem *Galdra-Loftur* er nýrómantískt verk hefur það ýmis einkenni þess konar verka þar sem fjallað er um ást, drauma, vonir, þrár og dauða.² Það kemur mjög skýrt fram í leikritinu.

---

¹ Leikminjasafn. 2015. <http://www.leikminjasafn.is/leiksaga/lmjohsig.html>

² <http://www.fa.is/deildir/islenska2/503/bms/0030.html>

1.2 Markmið

Fróðlegt er að velt fyrir sér þýðingarsögu norrænna bóka yfir á pólsku. Á 19. öld og fram til upphafs 20. aldar virðist sem tiltölulega fáir hafi þekkti til eða kunnað norðurlandamálin. Þess vegna voru verk norrænna höfunda ekki mikið þýdd, aðeins þeir frægustu. Þýðingarnar voru alls ekki alltaf nóg góðar enda þekkti þýðandinn alls ekki þá menningu sem bækur byggðust á; það er hægt að finna þegar maður bækurnar. En frá og með sjöunda áratugi síðustu aldar varð mikil breyting. Fleiri og fleiri kunnu hin norrænu mál og nú voru bækurnar þýddar milliliðalaust, m.a. beint úr íslensku eins og *Gunnlaugs saga ormstungu*, *Brennu-Njáls saga* o.fl. Allt til þessa eru þetta frægustu og bestu þýðingar íslenskra bókmennta.³

Íslensk leikrit eru ekki þekkt í Póllandi. Ég hef ekkert leikrit fundið þýtt úr íslensku á pólsku. Því vil ég breyta. Þegar ég las *Galdra-Loft* langaði mig að kynna eitt þekktasta íslenska leikritið fyrir Pólderjum. Hugmyndin virðist góð af því að í Póllandi eru norræn leikrit, önnur en íslensk, oft sýnd. Oftast eru þessi leikrit ekki þýdd úr frumtextanum heldur úr þýsku, ensku eða rússnesku. Eins og kunnugt er endurspeglar þýðingar úr öðru tungumáli yfir á það þriðja kannski ekki anda frumtextans. Mig langar að breyta þessu öllu og byrja á því að þýða íslensku leikritin. *Galdra-Loftur* er það fyrsta sem ég ætla að þýða beint úr íslensku á pólsku. Mig langar líka að rannsaka hvaða þýðingaraðferðir eru góðar til að þýða leikrit og sýna það með dæmum.

Leikritið er skrifað í byrjun 20. aldar. Það sýnir vel kirkjumál og alls konar hefðir. Eins og fram kemur hjá Sölva Sveinssyni (2001:66) er þessi tími sérstakur fyrir íslenska tungu og þjóðlíf. Tækniorð gaf íslensku máli mikla breytingu á orðaforða. Gömul orð fengu nýja merkingu og á sama tíma tók íslenskan mörg nýyrði úr dönsku.

Eins og lesa má hjá Nirði P. Njarðvík (1987: 12–14) er leikritið um *Galdra-Loft* mjög oft tengt við leikritið *Faust* eftir Goethe. Loftur er heillandi og ógnvekjandi á sama tíma. Báðir nota hjálp djöfulsins en þeir hafa ólík markmið. *Faust* vill vera ódauðaleikur en í *Galdra-Lofti* leitaði hann að bók til að láta draum sinn rætast um vera máttugur.

---

³ <http://www.podkowianskimagazyn.pl/nr37/czlowiek.htm>; sótt 3.02.2016

1.3 Bygging verksins

Með inngangskaflanum eru ritgerðarkaflarnir fjórir. Í öðrum kafla er talað á fræðilegan hátt um það hvað þýðing sé og í framhaldi af því um þýðingaraðferðir, m.a. um þær sem eru notaðar í þýðingunni. Í þriðja kafla eru skoðuð ýmis vandamál sem fram komu við þýðinguna; þau eru af ýmsum toga, jafnt málfræðileg sem stílfræðileg. Þau kalla m.a. á svör við að hvaða þýðingaraðferð eða aðferðir hafi reynst best. Í síðasta kaflanum eru lokaorð þar sem höfundurinn dregur fram ákveðnar niðurstöður og rökstyður þær. Að lokum er svo sjálf pólska þýðingin *Galdra-Loftur*. Í verki mínu þar sem vitnað er til *Galdra-Lofts* er alltaf miðað við útgáfuna frá 1987 og blaðsíðutalið þar.

2. KAFLI

FRÆÐILEGAR FORSENDUR

2.1 *Inngangur*

Í þessum kafla verður rætt um ýmislegt sem tengist þýðingum. Þannig verður vikið að þýðingaferlinu, þýðingaraðferðir verða ræddar, skoposkenningin fær sinn sess og hugmyndir sem varða jafngildi eru á sínum stað. Að lokum er kafli þar sem ég velti því fyrir mér í ljósi alls þessa hvernig best sé að nálgast mitt eigið viðfangsefni, þ.e. *Galdra-Loft*.

2.2 *Hvað er tungumál?*

Áður en lengra er haldið er rétt að spyrja tveggja spurninga. Spurningarnar varða menningu og tungumál og hvernig tengingin þeirra á milli er háttað.

Í *Íslenskri orðabók* (2010:659) er orðið *menning* skýrt á eftirfarandi hátt:

- (1) ...þroski mannlegra eiginleika mannsins, þjálfun mannsins, þjálfun hugans, verkleg kunnátta, andleg líf, sameiginlegur arfur (venjulega skapaður af mörgum kynslóðum)

Þetta segir okkur töluvert. En lítum á það síðasta, þ.e. það sem er innan svigans, enda er það ekki síst athyglisvert. Það segir okkur að menning hverrar þjóðar er sjálfstæð sem slík, byggist á því sem kynslóðirnar láta eftir sig en um leið er hún í stöðugri endurnýjun. Og hún tengist tungumálinu órjúfandi böndum. Lítum nú á það sem enski þjóðfræðingurinn Edward B. Tylor sagði í bók sinni *Primitive Culture:Researches into the development* (1871:1):

- (2) Culture, or civilization, taken in its wide, ethnographic sense, is that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society.

Þessi skýring Taylors er ansi víð enda má segja að allt líf mannsins sé undir. En hvar á að byrja og hvar á að enda til að reyna að koma böndum á skilgreiningu menningar? Það veit ég varla eða kannski alls ekki. En eitt er þó býnsa öruggt og vitna ég í því sambandi til Ástráðs Eysteinssonar (1996:11):

- (3) Menning og tungumál þrífast með margvíslegu móti á þýðingum úr öðrum málum.

Í *Íslenskri orðabók* (2010:648) er orðið *mál* skýrt sem svo:

- (4) mál er kerfi tákna (sem sett eru saman úr hljóðum (orð)) er menn nota til að tjá hverjir öðrum hugsanir sínar, mannlegt mál, tungumál og tunga.

Það sem hér hefur verið sagt veitir okkur nokkra sýn á það hvað menning og tungumál eru. Þessum þáttum hefur alltaf verið spyrt saman. Við sjáum það þegar við lesum texta að tungumál er ekki bara munur á málfræði sem felst í mismunandi orðum, kyni, orðaröð, tíma o.s.frv. heldur líka annars konar skoðun á veruleikanum, heiminum í kringum okkur, tilfinningum o.fl. Magnús Snædal (2011) hefur gert mjög greinargóða grein fyrir Ferdinand de Saussure og skoðunum hans.

Hugmyndir Ferdinands de Saussure hafa skipt sköpum í allri umfjöllun um málið.⁴ Kenning hans byggist á því að greina að *mál* eða *málkerfi* (fr. *langue*) og *tal* eða *málnotkun* (fr. *parole*). Talið er það sem sagt er, hin raunverulega birtingarmynd tungumálsins. Þaðan koma gögnin sem málfræðingar byggja mállýsingu sína á. Viðfangsefni málfræðinga er á hinn bóginn málkerfi hvers samfélags og því eiga þeir að lýsa: orðaförða, beygingakerfi og hljóðkerfi. Þessu öllu hefur verið komið fyrir í einstaklingnum, ekki handvirkta heldur með í uppeldi hans í samfélaginu. Saussure dró samt skil á milli efnislegra staðreynda tungumálsins sem hægt er að athuga beint, það er talsins, og kerfisins sem efnislegu hlutarnir birta, en er sjálf ekki efnislegt. Mikilvægt er að hafa í huga að það að tala er hæfileiki hvers og eins. Málið öðlast því aðeins gildi innan málsamfélagsins, er hlekkur í heild.

---

⁴ Magnús Snædal (2011) hefur gert mjög greinargóða grein fyrir Ferdinand de Saussure og skoðunum hans. Það sem sagt er um de Saussure hér byggist að langmestu leyti á grein Magnúsar.

Roy Harris er einn af þeim sem kynnti og þýddi verk de Saussure á ensku. Í bókinni *Language, Saussure and Wittgenstein* (1988:ix) gerði hann í stuttu máli grein fyrir því helsta í fræðum de Saussure:

- (5) Language is no longer regarded as peripheral to our grasp of the world we live in, but as central to it. Words are not mere vocal labels or communicational adjuncts superimposed upon an already given order of things. They are collective products of social interaction, essential instruments through which human beings constitute and articulate their world.

Í fáum orðum má segja að hér komi það glöggt fram að tungumálið sé meginaflið í samfélagini og að menning og tungumál tengist sterkum böndum. Þessi skilningur eða áherslur hafa markað sín spor á rannsóknir í öðrum fræðigreinum sem varða menningarleg samskipti manna á milli. Í því sambandi má t.d. vitna til orða Guðmundar B. Kristmundssonar o.fl. (1986:26):

- (6) Íslendingar hafa sett sér það mark að varðveita tungu sína og efla hana. Með varðveislu íslenskrar tungu er átt við að halda órofnu samhengi í máli frá kynslóð til kynslóðar, einkum að gæta þess að ekki fari forgörðum þau tengsl sem verið hafa og eru enn milli lifandi móls og bókmennta allt frá upphafi ritaldar.

Þessi skilningur eða áherslur hafa svo markað sín spor á rannsóknir í öðrum fræðigreinum sem varða menningarleg samskipti manna á milli.

2.3 Hvað er þýðing?

Pym (2010:47) vitnar til Katharinu Reiss um hvað fellst að í þýðingu. Það eru til margar skilgreiningar á því hvað þýðing raunverulega er. Krzysztof Lipiński (2004:10–11) gefur ýmis dæmi um skýringar fræðimanna á efninu. Sumar skilgreiningarnar eru gamlar, jafnvel mjög gamlar eins og þær sem Ciceró og Hóras settu fram á sínum tíma, að

merking þýðingar sé mikilvægari en orðréttning þýðing. Aðrar kenningar eru yngri og af ýmsum toga. Lipiński vitnar t.d. til orða Schleiermachers (2004) um að annaðhvort færi þýðandinn lesandann til móts við höfundinn eða höfundinn til móts við lesandann. Því má skjóta hér inn að venjulega hafa þessi orð Schleiermachers verið skoðuð í ljósi aðferðar og verða athuguð í því samhengi hér.

Skilgreiningarnar eru fleiri. Í ritgerð sinni *On Linguistic Aspects of Translation* gerir Roman Jakobson greinarmun á þremur gerðum af þýðingum, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:27–28):

- (7) a. Þýðing innan tungumálsins („intralingual translation“), þ.e. þegar tiltekin boð eru endurflutt í sama málkerfi, til dæmis þegar einhver saga er endursögð og löguð að breyttum aðstæðum en sama tungumál notað.
- b. Þýðing milli tungumála („interlingual translation“), þ.e. flutningur merkingar af einu tungumáli á annað.
- c. Þýðing milli táknerfa („intersemiotic translation“), þar sem boð eru endurflutt með öðrum tákniðli, til dæmis þegar rituð saga er flutt sem látbragðsleikur. Kvikmyndun skáldsögu væri einnig dæmi um táknerfisþýðingu, en þar flækist málið vegna þess að tungumálið er notað ásamt myndmiðlinum og jafnvel tekin samtöl beint úr skáldsöggunni, auk þess sem oft er einnig notuð tónlist (sem einnig býr yfir þýðingargildi af þessu tagi).

Allt sýnir þetta okkur, segir Jakobson, að frumtexti og þýðing verða aldrei eins enda eru málín ólík, engin tvö mál eru eins. En augljóst er að viðfangsefni mitt fellur undir lið b.

J. C. Catford (1965:20) segir að í þýðingu sé verið að skipta á textum: í stað textafrummálsins komi jafngildur texti markmálsins. Þýðing Jóns G. Friðjónssonar (2006:9) á texta Catfords er í b.

- (8) a. The replacement of textual material in one language (SL) by equivalent textual material in another language (TL).

- b. Þýðing felur í sér að skipt er á textaefni í tilteknu máli (frummáli) og samsvarandi (jafngildu) textaefni í öðru máli (þýðingarmáli) [SL = Source Language = frummál; TL = Target Language = þýðingarmál]

Enda þótt skilgreiningarnar séu margar hefur mönnum reynst erfitt að komast sér saman um endanlega niðurstöðu um hvað þýðing sé. Samkvæmt *Íslenskri orðabók* (2010:1231) er þýðing þetta:

- (9) skýring, merking, útlegging, það að þýða úr einu máli á annað, snúa texta á einni tungu á aðra; það sem hefur verið þýtt.

Sé skilgreiningin rétt segir hún okkur að þýðing, það að þýða, sé í sjálfu sér merkilegt fyrirbæri og geti haft mikil áhrif. Hún getur hjálpað okkur til að öðlast þekkingu á einhverju nýju en líka til að skerpa sýn okkar á það sem fyrir var. En leiðin að markinu er ekki bein og greið enda er þýðing texta flókið ferli og erfitt er að lýsa því í fáum orðum hvaða leið er sú besta til að ná góðum árangri. En það er rétt að hafa í huga að samsvörunin verður aldrei alger enda eru engin tvö tungumál eins.

2.4 *Þýðingarferlið*

Þýðingarferlið er mjög flókið. Almennt má segja að þýðandi þurfi að að byrja á því að kynna sér verkið sem hann ætlar að þýða og leitast við að skilja til hlítar. Þýðingarvinnan sjálf er svo næsta skrefið. Margar tilraunir hafa verið gerðar til að lýsa þessu ferli og líkön búin til. Mjög áhugavert er að skilja, gera sér grein fyrir því hvað gerist við vinnu þýðandans. Í bókinni *Þýðingar* eftir Jón G. Friðjónsson (2006:10–11) er lýst tveimur líkönum um þýðingaferli. Hér er það fyrra; það er kennt við Munday. Ferlinu er lýst á eftifarandi hátt:

(10)	sendandi >	boð>	viðtakandi=sendandi	boð> viðtakandi
	rithöfundur>	(frum)texti>	lesandi=þýðandi	(þýddur) texti> lesandi

Það er höfundurinn sem sendir frá sér boð og það eru þau sem verða frumtexti fyrir þýðanda. Þýðandinn les boðin og því má segja að hann sé viðtakandi boða frá höfundi. Þýðandi þýðir boðin (frumtextann) og sendir þau svo áfram til lesandans sem er

viðtakandi þeirra (hins þýdda texta). Þýðandinn gegnir tvöföldu hlutverki: hann les frumtextann og færir hann yfir á annað tungumál; það er hinn þýddi texti. Þýðandinn getur fengið lesanda sem er þá viðtakandi boða hins þýdda texta þýðandans.

Hitt líkanið sem Jón lýsir er kennt við Nida, sbr. Nida og Taber (1969:33)

Samkvæmt þessu greinir þýðandinn frumtextann merkingarlega og mállega. Í næsta skrefi gerir hann skilaboð höfundarins skiljanleg. Síðasta skrefið er svo fólgjóð í endurgerð/ endurbyggingu textans á nýja tungumálinu. Mikilvægt er að hafa það alltaf í huga að frumtexti afmarkar allt sem á að vera í marktextanum enda má þýðandinn í engu breyta boðum höfundarins.

Mjög áhugaverð kenning um stöðu og hlutverk þýðandans er að finna í grein eftir J. Levý (2004:149).

- (12) Once the translator has decided in favour of one of the alternatives, he has predetermined his own choice in a number of subsequent moves: he has predetermined his decisions concerning such technical things as grammatical forms, and such “philosophical” matters as, in our example, the interpretation of the “hero” of the play and the whole manner of its staging. That is to say, he has created the context for a certain number of subsequent decisions, since the process of translating has the form of a GAME WITH COMPLETE INFORMATION—a game in which every succeeding move is influenced by the knowledge of previous decisions and by the situation which resulted from them (e.g., chess, but not cardgames).

Segja má að þýðandinn sé eins og leikmaður og frumtextinn sé leiksvæðið hans. Það er þýðandinn/leikmaðurinn sem ákveður hvernig hann þýðir frumtextann svo að hann verði

skiljanlegur fyrir lesandann. Það byggist á skilningi og greiningu á því hvað það er sem er mikilvægt í textanum. Hér er líka mikilvægt að nefna það sem J. Levý kallar (2004:156) *minimax strategy*:

- (13) Translation theory tends to be normative, to instruct translators on the OPTIMAL solution; actual translation work, however, is pragmatic; the translator resolves for that one of the possible solutions which promises a maximum of effect with a minimum of effort. That is to say, he intuitively resolves for the so-called MINIMAX STRATEGY.

Samkvæmt þessari kenningu reynir þýðandinn að bregðast við þýðingunni á sem „hagkvæmastan“ hátt. Hann finnur henni þannig form við hæfi svo að merking og stíll frumtextans komist til skila í eins skýru en um leið knöppu formi og hægt er.

2.5 *Textagreining og stíll*

Þegar texti er þýddur er mikilvægt að gera sér nákvæma grein fyrir því um hvers konar textategund er að ræða og þar með stíl hans. Jón G. Friðjónsson (2006:8) vitnar til Newmark (1988) sem gerir ráð fyrir þremur stílategundum. Þær eru *lysandi/túlkandi texti* (e. *expressive texts*) *fræðandi texti* (e. *informative texts*) og svo textar auglýsinga (e. *vocative texts*). Tancock, sjá Bukowski (2009:62), sagði að þýðandinn yrði alltaf að velja á milli stíls og merkingar. Auðvitað þarf þýðandinn að reyna að tengja saman þessi tvö atriði af því að marktextinn er nokkurs konar spegill: hann speglar frumtextann.

Galdra-Loftur er leikrit, skrifað snemma á tuttugustu öld; samkvæmt ströngustu skilgreiningu er leikrit bókmenntatekti og óbundið mál. Sé miðað við flokkun Mary Snell-Hornby, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:125–127), er leiksviðið (svo orðað) einn flokkur.

Höfundurinn skrifaði leikritið fyrir alla þjóðfélagshópa: allir ættu að geta séð það þrátt fyrir mismunandi menntun og menningarstig. Stíllinn í *Galdra-Lofti* er skrifaður í anda nýrómantíkur. Fram kemur hjá Nirði P. Njarðvík (1987:17) í formála hans að *Galdra-Lofti* að kenningar Nitzsches séu að mörgu leyti grundvöllur þessarar stefnu, m.a. með því að maðurinn ætti sjálfur að ráða sinni eigin tilveru með því að vera sinn eigin guð.

Mig langar að bæta því við að í texta *Galdra-Lofts* birtast tilvitnanir úr Biblíunni og verkefni þeirra er að binda textann saman. Dæmi (46) í kafla 3.5.2 sýnir það vel.

Í leikritinu eru mörg íslensk menningarminni. Málsnið textans er stundum hátíðlegt og orðalagið er á köflum fornlegt; það var jafnvel nokkuð fornlegt á ritunartíma verksins, sjá líka kafla 3.3.2.⁵ Ég þýddi leikritið hins vegar á nútímamál: pólski marktextinn er þýddur sem nútímatexti. Að mínu mati sýnir pólski marktextinn alþýðlegt pólskt nútímamál. Ég geri það vegna þess að ég vil að allir geti skilið textann, hann sé einfaldlega ætlaður öllum en ekki neinum sérstökum markhópi.⁶

2.6 Þýðingaraðferð

Leikrit er eins og áður var sagt bókmenntatexti. Þýðing frumtexta getur verið orðrétt eða frjálsleg og, eins og Jón G. Friðjónsson (2006:6) sagði, er þræta af þessum toga kunn allt frá fyrstu öld fyrir Krists burð; eins og fram kom í 2.3 töldu Ciceró og Hóras að besti þýðingatextinn væri sá sem byggðist ekki á orðrétti þýðingu heldur á því að merkingu frumtextans væri haldið.

Newmark (1988:45–47) hefur lýst mismunandi þýðingaraðferðum, sbr. Jón G. Friðjónsson (2006:12–13). Í meginatriðum skiptast aðferðirnar í tvennt: annars vegar er áhersla lögð á frummálið, hins vegar á þýðingarmálið. Þetta má sýna í töflu:⁷

Tafla 1: Þýðingaraðferðir

Áhersla á frummálið (SL)	Áhersla á þýðingarmálið (TL)
Frá orði til orðs	Aðlögun
Orðrétt þýðing	Frjáls þýðing
Kórrétt þýðing	Eðlileg þýðing
Þýðing á grundvelli merkingar	Þýðing á grundvelli tjáningar

Mikilvægt var fyrir mig að finna góða þýðingaraðferð til að geta þýtt *Galdra-Loft* á sómasamlegan hátt. Verið er að breyta ritmáli breytist í talmál í leikhúsínu, þegar leikrit er sýnt á sviðinu. Áhorfendur þurfa að hafa tilfinningu fyrir því að leikrit sé ekki þýtt.

⁵ Það er t.d. athyglisvert að höfundur notar jafnvel gamla viðtengingarháttarbeygingu sem löngu er komin úr notkun, sbr. Stefán Karlsson (2000:38). En á bls. 33 í leikritinu segir: Ef þeir *fengi* að ráða, (...)

⁶ Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson (1988:19) skilgreina orðið markhópur þannig:

⁷ Í töflunni eru notaðar skammstafanirnar SL og TL. Skýringu á þeim er að finna í lið b. í (8) í 2.3.

Leikurunum þarf líka að finnast textinn vera eðlilegur, fara vel í munni. Erfitt er að segja á sviðinu orð sem eru klaufaleg, ónákvæm eða óljós enda verður áhorfandinn að geta skilið textann. Og eins og fram kom í 2.5 þýddi ég verkið á alþýðlegt pólskt nútímamál.

Í ljósi alls þessa var mikilvægt að velja rétta þýðingaraðferð. Það var þó ekki auðvelt. Lítum á skilgreininguna á aðferðinni ‘frá orði til orðs’, sbr. Jón G. Friðjónsson (2006:13).

- (14) Orðaröð frummáls er haldið og einstök orð eru þýdd á grundvelli orðabókarmerkingar, oft án þess að tillit sé tekið til frumtexta. – Markmið versjóna getur verið þrenns konar: (a) átta sig á uppbyggingu frummáls og setningaskipan (back-translation). (b) ná merkingu í stórum dráttum (skólapýðingar). (c) undanfari lokaþýðingar.

Ég gat ekki fylgt þessari aðferð, það gekk ekki upp. Um það má sjá dæmi í þriðja kafla. Þá reyndi ég að nota það sem kallast ‘orðrétt þýðing’, sbr. Jón G. Friðjónsson (2006:13).

- (15) Orðskipunum frummáls er breytt í nánustu samsvararnir í þýðingamálinu og einstök orð eru þýdd beint.

Dæmi (27) í þriðja kafla sýnir þetta vel. Aðferðirnar sem hér hefur verið lýst eru í heild nokkuð strangar, hvor á sinn hátt, þ.e. vegna kröfu um að varðveita orðaröð erfiðleika við að þýða einstök orð þar sem samsvaranir vantaði. Samt var stundum hægt að þýða samkvæmt þeim. En ég þurfti að leita fleiri leiða sem gáfu meira frjálsræði. Stundum þurfti ég að þýða samkvæmt því sem kallast ‘frjálst’ eða þá ‘eðlilegt’, sbr. Jón G. Friðjónsson (2006:14):

- (16) Með frjálsi þýðingu er lögð megináhersla á að koma efninu til skila en ekki umbúðunum (the matter without the manner), þ.e. merkingu frumtextans en ekki stíl hans. Oftast er um að ræða umorðinar fremur en þýðingu í þess orðs fyllstu merkingu.

Dæmi (30) í kafla þrjú sýnir okkur þetta vel.

Þá er komið að því sem kallast ‘eðlileg þýðing’, Aðferðinni er þannig lýst hjá Jóni G. Friðjónssyni (2006:14):

- (17) Í eðlilegri þýðingu er kappkostað að boðskapurinn komist til skila en þó er ekki skeytt um nákvæma þýðingu, oft notuð orðatiltæki eins og föst orðasambönd sem ekki eiga sér samsvörun í frumtextanum.

Gott dæmi um þessa aðferð er í kafla 3.5.2 í dæmi (42) sem sýnir að íslensk fast orðasamband er hægt að þýða með aðra pólska setning

Eins og sjá má gat ég ekki fylgt neinni einni aðferð; það var ekki hægt. Við þýðingu leikrits viljum við að mínu mati hafa rétt orð og setningar í marktextanum. Hann verður að vera eins nær frumtexta hægt er með góðu móti. En til að halda léttleika hans er nauðsynlegt að nota a.m.k. þær aðferðir eða leiðir sem okkur finnst góðar. Ég valdi fjórar aðferðir sem mér finnst vera ágætar til að ná því sem ég sóttist eftir. Ef einungis var aðalsetning í málsgrein eða segð notaði ég aðferðina ‘frá orði til orðs’ og stundum með orðaröð ef setningarnar voru margar, t.d. aðalsetningar og aukasetningar sem voru tengdar saman með aðaltengingum, þá ég notaði ‘frjálsa’ eða ‘eðlilega þýðingu’. Þannig eru setningarnar í leikritinu sveigjanlegar, skiljanlegar og endurspeglar „anda“ frumtextans.

2.7 *Jafngildi, áhrifajafngildi og skopos*

Í kafla 2.4 var rætt um þýðingarferlið og líkön sýnd. Eitt af því sem þessi líkön gefa óbeint til kynna er að undir þessu sé einhvers konar texti sem kalli á jafngildi: Textarnir, frumtextinn og marktextinn, eiga að samsvara hvor öðrum og þá þarf að tengja eins rétt og skynsamlega og hægt er.

Í ljósi þessa má skilja að í allri þýðingarvinnunni hafi ég haft hliðsjón af kenningum um jafngildi. En við hvað er þá átt?

Biblíu- og þýðingafræðingurinn Eugene A. Nida setti fram kenningar um formlegt jafngildi og áhrifajafngildi í frægri bók árið 1964. Um formlegt jafngildi segir Nida, hér í íslenskri þýðingu, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:90-91):

- (18) Formlegt jafngildi beinir athygli að boðunum sjálfum, bæði formi þeirra og inntaki (...). Frá þessum formlega sjónarhóli er þýðanda í mun að boðin í viðtökumálínu svari eins nákvæmlega og mögulegt er til hinna ýmsu þátta í frummálínu.

Áhrifajafngildi Nida byggir á:

- (19) algjörlega eðlilegri framsetningu og reynir að setja viðtakandann í samband við hegðanamynstur sem ríkjandi er í hans eigin menningar-samfélagi; slíkt jafngildi krefst þess ekki að hann skilji menningarþætti í samhengi frummálsins til að skilja boð textans.

Meginatriðið í kenningu Nida er því, eins og Ástráður Eysteinsson (1996:91) segir, að þýðandi reyni með verki sínu að hafa sömu áhrif á lesanda sinn og upphaflegi höfundur náði með texta sínum, flytja sömu skilaboð. Í mörgum tilvikum þyrfti því að beita áhrifajafngildi. Þannig yrði þýddi textinn eðlilegri.

Þýðingarfræðingar hafa í gegnum tíðina látið í ljós skoðanir á hugmyndum um tvenns konar jafngildi og hlutverki þeirra. Meðal þeirra sem eru gagnrýnir á jafngildishugmyndir eru t.d. Mary Snell-Hornby (1988). Það liggur við að segja megi að samkvæmt túlkun hennar sé eiginlega ekki hægt að „þýða“, þar sem þýðing geti aldrei speglað frumtextann nákvæmlega.

Niðurstaða mín er sú að áhrifajafngildi og jafngildi séu aðferðir sem vel sé hægt að nota saman þótt birtingarformið sé mismunandi. Áhrifajafngildi byggist á sköpun þýðandans. En formlega jafngildið er til komið vegna eðlis frumtextans.

Fleiri þýðingarkenningar hafa litið dagsins ljós. Ein þeirra er kennd við *Skorpos* og kölluð *Skopskennингin*. Upphafmenn hennar eru Hans J. Vermeer og Katharina Reiss. Skopos er grískt orð sem þýðir markmið eða tilgangur, sbr. Marion Lerner (2014). Og segja má að kjarni kenningarinnar snúa að því að þýðandinn geri sér grein fyrir eðli textans og tilgangi hans. Því skipti máli hvort texti sé *tjáningartexti* (e. *expressive*), *virkandi texti* (e. *operative*) eða *upplýsandi texti* (e. *informative*). Hver tegund hafi sitt hlutverk og það sé verk þýðandans að ákveða tilganginn eða markmiðið sem þýðingin á

að hafa í því umhverfi sem hún birtist. Í þessu sambandi má vísa til orða Vermeer (2004:223):

- (20) It goes without saying that a *translatum* may also have the same function (*skopos*) as its source text. Yet even in this case the translation process is not merely a “trans-coding” (unless this translation variety is actually intended), since according to a uniform theory of translation a *translatum* of this kind is also primarily oriented, methodologically, towards a target culture situation or situations.

Þýðingarferlið er ekki bara breyting á kóða tungumáls (trans-kóðun) í textanum. Samkvæmt kenningu um þýðingu, er þýðing af þessu tagi, þar sem eðli textans og tilgangur, einnig fyrst og fremst aðferðafræðilega, í átt að miða menningu að aðstæðum eða aðstæðum.

Katharina Reiss (2004) áherslu á mikilvægi markmiðs þýðingarinnar. Hún segir, hér í íslenskri þýðingu, sbr. Marion Lerner (2014):

- (21)
- Texti er athöfn sem einhver framkvæmir með ákveðinn tilgang í huga.
  - Með þessari athöfn er miðað að því að búa til samskipti milli textaframleiðanda og textaviðtakanda.
  - Athöfnin fer fram við ákveðnar aðstæður, er háð tíma og rúmi. Textinn hefur ákveðið hlutverk, jafnvel fleiri í einu.

Samkvæmt þessu er það marktextinn sem skiptir mestu máli; boðskapur frumtextans þarf að komast til skila. Þess vegna þarf ekki endilega að þýða beint. Meðal annars þarf marktextinn að vera þýddur þannig til að uppfylla markmiðið vegna þess að oftast er marktextinn ekki eins og frumtextinn. Mér finnst að ég hafi reynt að hafa þetta að leiðarljósi við vinnu mína.

2.8 *Stutt samantekt*

Leikritið *Galdra-Loftur* er tilvalið efni til að þýða á pólsku. Þessi gamaldags bókmenntatexti var skrifaður í hinum nýrómantískanda síns tíma. Verkið er ætlað öllum, þ.á m. öllum sem þekkja íslenskar þjóðsögur og vilja vita eitthvað meira um það hvað gerðist á fyrri tímum og horfa á það í leikhúsi. Til að vita fyrir hvaða markhópa textinn er skrifaður gekk ég út frá skoposhugmyndinni. Ég reyndi sérstaklega að þýða yfir á nútímapólsku. Þannig færði ég gamaldags texta yfir á nútímalegt mál. Þýðingin er fyrir alla Pólverja, raunar alla þá sem tala pólsku. Þess má geta að ég notaði bara eitt orð úr pólskri mállýsku. Ég lagði mig fram um að finna jafngild orð á pólsku þegar þess þurfti með og þegar það var ekki hægt notaði ég hugmyndalegt áhrifajafngildi. Eins og sagt var í kafla 2.3 þá notaði ég 'frá-orði-til-orðs-aðferðina' eða 'frjálsa þýðingu'. Þýðandinn má ekki gleyma því að leikrit er sérstakur texti með lifandi orðum sem eru í notkun þegar leikritið varð til. Þess vegna er það mikilvægt að finna góðar þýðingaraðferðir til að þýða leikritið.

3. KAFLI UM ÞÝÐINGUNA

3.1 Inngangur

Sérhver þjóð á sér sína eigin sögu. Úr jarðvegi þeirrar sögu hefur tungumálið svo þróast. Þess vegna m.a. lenda þýðingafræðingar oft í vandræðum þegar föst orðasambönd eru þýdd af einu tungumáli yfir á annað enda er svo margt bundið menningu hvers lands.

Eins og kom fram í kafla 2.5 er *Galdra-Loftur* nýrómantískt verk, skrifað snemma á tuttugustu öld. Orðalag og beygingarmyndir eru stundum fornleg; það var jafnvel nokkuð fornlegt á ritunartíma verksins, sbr. dæmi (23) í 3.3.2. En eins og ég hef áður sagt í kafla 2.5 þá hef ég kosið að hafa þýðinguna á pólsku nútímamáli. En það er oft erfitt enda er ég að fást við ýmislegt sem er bundið gamalli íslenskri menningu. Enda þótt trú og menning séu samtengdir þættir í menningu beggja landanna þá er ekki einfalt að koma því til skila. Enda eru tungumálin ólík.

3.2 Eiginnöfn, örnefni og starfsheiti

Nöfn persóna og staða hafa oft valdið þýðendum áhyggjum. Flestir eru sammála um að ekki eigi að þýða þessi orð nema sérstakar ástæður valdi því. Byrjun á eiginnöfnunum. Um þau hafa þeir Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson (1988:27) fjallað:

- (22) Sjaldnast er ástæða til að „þýða“ mannanöfn beinlínis, nema þá að þau hafi einhverja sérstaka merkingu eða skírskotun í frumtextanum sem ástæða kann að vera til að reyna að ná.

Íslensku nöfnin eru *Loftur*, *Dís*, *Steinunn* og *Ólafur*. Nafnið *Loftur* er óbreytt en ég breytti nafninu *Ólafur* af því að á pólsku er til nafnið *Olof*. Á pólsku þurfa kvennanöfn alltaf að hafa *a*-endingu. *Dís* fellur undir þá reglu, Steinunnarnafnið ekki. Samt hef ég það óbreytt enda ekki hægt að breyta því. Í sjálfu sér hefði ég getað þýtt staðarnöfn, eins og t.d. *Hólar*, og notað um leið pólska fallbeygingu. Ég gerði hvorugt og notaði alltaf nefnifall eins og ég gerði við eiginnöfnin. Það er því auðveldara en ella fyrir pólska lesendur að finna staðarnöfnin á íslenska kortinu eða finna frekari upplýsingar um sögulegar persónur sem eru í leikritinu, t.d. *Gottskálk grimma*, *Þorlák helga* og sjálfan *Loft*. Ég þýddi viðurnefni Þorláks, *helgi*, í święty sem er bein þýðing ég þýddi líka

viðurnefni Gottskálks, *grimmi*. sem á pólsku þýðir *okrutny*. Ég gerði það á fyrsta blaðsíðunni í svigum fyrir pólska lesendur sem verð vita að Gottskálk biskup var ekki jákvæður maður.

Ég þýddi starfsheitin. Sum voru auðveld, t.d. *biskup* og *prestur*. Flest starfsheitin var hægt að þýða beint. Í öðrum tilvikum þurfti ég að beita áhrifajafngildi. Dæmi um það eru t.d. *vinnukona* og *vinnumaður* sem ég þýddi með orðunum *stłužqca* og *stłužqcy*. Þessi orð merkja eiginlega ‘þjónustustúlka’ og ‘þjónustumáður’, þ.e. stelpa og strákur sem vinna heima hjá húsbóna sínum, hér ráðsmanninum. Orðið *stłužqca* hljómar betur en orðið *robotnica* sem frekar er notuð um fólk sem vinnur eingöngu utanhúss og er frekar neikvætt. Í stað orðsins *landshorna-flakkari* notaði ég *włóczęga*, þ.e. ‘flakkari’, af því að í pólska orðinu felst merking fyrri hlutans.

Um ýmislegt sem sérstaklega varðar starfsheiti innan kirkjunnar verður rætt í sérstökum kafla, 3.5.1.

3.3 Málfræðileg atriði

3.3.1 Orðaröð og frumlag

Í venjulegum íslenskum setningum er frumlagið (yfirleitt) í fyrsta sæti í orðaröðinni, þá næst sögnin sem alltaf er í öðru sæti. Þá kemur sagnfylling eða andlag. Þessa orðaröð er hægt að skoða í dæmum. Í já/ nei spurningunum er hægt að breyta röð þannig að sagnorð fer í fyrsta sæti í spurningunni. Frumlagið, sem langoftast er í fyrsta sæti í venjulegum íslenskum setningum, er nafnorð eða fornafn; einnig eru frumlagslausar setningar þar sem leppurinn það kemur í stað frumlags. Pólska orðaröðin er eins og í íslensku: fyrst er frumlag, svo sagnorð og andlag. Munurinn er samt sá að í pólsku er staða sagnarinnar samt nokkuð frjáls. Í já/nei spurningunum breytist orðaröð ekki en við bætist fylgiorð, *czy*. Í pólskri setningu má sjá að oftast er frumlaginu sleppt. Þetta kallast á pólsku *podmiot domyślny*, þ.e. einhvers konar ágiskunarfrumlag.⁸ Þetta mætti þá kalla ímyndað frumlag á íslensku. Beygt sagnorð tekur þá yfir hlutverk frumlagsins. Margt af þessu kemur fram í næstu setningum. Þá verður vísað til þessa eftir þörfum.

---

⁸<http://grzegorj.keed.pl/gram/en/gram00.html>; sótt 1.03 2016

3.3.2 Viðtengingarháttur

Eins og við vitum greinir íslenska á milli viðtengingarháttar I (vh.nt.) og II (vh.pt.). Á pólsku er bara ein gerð viðtengingaháttar. Í næstu dæmum er sýnd meðferð slíkra dæma. Í dæmi (23) er *fengi* sem er fornleg mynd vh. II, þ.e. með fornlegri endingu, sbr. neðanmálgrein 5 í 2. kafla. Ég þýddi þetta með *zrozumieliby* sem er þátíð sagnarinnar og viðskeytinu -*by* hefur verið bætt við stofnmynd þátíðar sem táknaði viðtengingarháttinn. Viðskeytið -*by* bætist svo við persónuendingar þátíðar. Í setningunni er líka skilyrðistengingen *ef* sem þýðir *jeśli*. Báðar setningarnar, auka- og aðalsetningin, tjá efa, þ.e. með *jeśli* og -*by*. Í aðalsetningunni sem er í viðtengingarhætti næst fram merkingin *mundu skipta* með hjálp viðskeytisins -*by*. Í orðréttu þýðingunni (b.) sést að ekki er hægt að þýða *mundu* beint á pólsku; möguleikann sem felst í *mundu* verður að þýða á flóknari hátt. Í c. sem sýnir hina eðlilegu pólsku þýddi ég sagnmyndina *fengi* með *zrozumieliby* en ekki *dostaliby* eins og í b. af því að það hljómar eðlilegar og samhengið er svipað.

- (23) a. Ef þeir **fengi** að ráða, **mundu** þeir **skipta** (...). (bls. 33)
b. jeśli oni **dostaliby** radę, (**prawdopodobieństwo wystąpienia czegoś w przyszłości**) oni **zamienialiby** się (...)
c. 'Jeśli **zrozumieliby** radę, **zamienialiby** się (...).'

Í dæmi (24) bætti ég viðskeytinu -*bym* við kvenkyns stofn þátíðar af sögninni *vera*; útkoman er *byłabym* og er merkingin sú sama og *skyldi hafa verið*. Í því dæmi má einnig sjá dæmi um ímyndaða *frumlagið* sem minnst var á í 3.3.1. Það þýðir að í orðinu *byłabym* er falin upplýsing um frumlagið, hvers kyns það er, í hvaða persónu sögnin er og um tíð og hátt. Hérna er það kvenkyn í 1.p.et.vh.

- (24) a. **Ég skyldi hafa verið** yfir þér dag og nótt. (bls. 40)
b. **Byłabym** przy tobie dzień i noc.

Notkun þessa svokallaða ímyndaða frumlags sýnir glöggan mun á pólsku og íslensku.

3.3.3 Langar málsgreinar

Það vekur athygli hve mikið er um langar málsgreinar, þ.e. margar setningar látnar mynda eina heild. En hér er ekki allt sem sýnist. Þar sem þetta er í rauninni talmálstexti geta langar heildir vel gengið. Það fer þó alveg eftir flutningi. Það á t.d. við um dæmi (25) hér á eftir.

- (25) a. Eigandinn sagði, að bókin væri ekki föl, **en hann skyldi ljá þér hana mánaðartíma, vegna þess að þú ert sonur ráðmannsins og lærður maður.** (bls. 31)
- b. Jej właściciel powiedział, że książka nie jest na sprzedaż, **ale pożyczca ci ją na miesiąc, tylko dlatego, że jesteś synem sołtysa i uczonym człowiekiem.**

Í næsta dæmi lítur málið öðru vísi við: þar sýnist textinn vera stirðari, bókmálslegri. Þar braut ég hann því upp. Polska setningin hljómar eðlilega og er skýringasetning þótt hún byrji á sagnorði en það gengur ekki í íslensku af því að setning sem byrjar á sagnorði er alltaf spurningarsetning.⁹

- (26) a. **Hún var** dökkbrún af elli, allt holdið var rotnað af andlitinu, en augun voru lifandi og loguðu af angist. (bls. 48)
- b. **Była ona** ciemnobrązowa ze starości. Cała skóra na twarzoczaszce była zgnita. Jedynie oczy pozostały; były żywe i płonące z wściekłości.

Þessi tvö dæmi eiga að sýna okkur að allur skilningur verður miklu auðveldari ef setningar eru styttar.

---

⁹ Í svokölluðum frásagnarstíl getur sögnin þó verið í fyrsta sæti, fremst í setningu. Þetta sést oft nú og var algengt í fornum sögum og líka þjóðsögum, sbr. Höskuld Þráinsson (2005:27).

3.4 Orðafar

3.4.1 Gömul orð, gamaldags orðafar

Eins og sagt var í kafla 2.5 er leikritið um *Galdra-Loft* skrifað snemma á 20 öld. Þess vegna er í verkinu ýmislegt sem Pólverjum er framandi nú og sjálfsagt mörgum íslendingum líka. Taka má sem dæmi híbýli fólkssins og ýmislegt sem tengist húshaldi. Þetta eru t.d. orðin *lokrekka* og *strokkkerti*. Orðið *lokrekka* þýddi ég á lýsandi hátt með því að lýsa útlitinu, *łóżko z zasłoną*, þ.e. 'rúm með tjaldi'. Sömu aðferð notaði ég á *strokkkerti*.¹⁰ Kveiknum er dýft margsinnis í bráðna tólg og þá hleðst utan á hann. Ég þýddi það á pólsku sem *świeca z łóżu*, þ.e. 'kerti úr tólg'. Orðinu *göng*, þ.e. bæjargöngin, lýsti ég með skýringu: *długi korytarz, łączący wszystkie pomieszczenia w domu* sem á íslensku þýðir nokkurn veginn: langur gangur sem tengir saman öll herbergin í húsinu.

Vegna aldurs leikritsins, sbr. það sem að ofan segir, getum við fundið í leikritinu nokkur orð sem hafa núna jafnvel aðra merkingu en þau höfðu eða eru ekki lengur eða varla notað í tungumálinu. Dæmi um það fyrrnefnda gæti t.d. verið orðið *umhyggja* (bls. 49). Ólafur segist bera *alvarlega umhyggju* fyrir Lofti. Í *Íslenskri orðabók* (2010:1090) segir að *bera umhyggju fyrir e-m* merki 'láta sér annt um velferð e-s'. Í nútímamáli merkir þetta miklu frekar það að Ólafur hafi haft miklar áhyggjur af Lofti. Dæmi um það síðarnefnda eru t.d. lýsingarorðin *stásslegur* (bls. 36) og *angursamur* (bls. 47). Samkvæmt *Íslenskri orðabók* (2010:971) þýðir fyrra orðið 'fínn, sparilegur', það síðara (bls. 27) 'það sem veldur angri, vera viðkvæmur, dapur'. Svo eru orð sem eru svolítið hátíðleg/ritmálsleg eins og *hví* (bls. 47, 54) sem merkir það sama og *af hverju, telpa* (bls. 30) en er ekki lengur eða varla í notkun, a.m.k. ekki í eðlilegu talmáli. Ég þýddi þessi orð á jafngildan hátt. Það þýðir að ég notaði nútíma pólsk orð sem hafa sömu merkingu eins og íslensku orðin.

---

¹⁰ Kertinu er lýst í neðanmálgrein á bls. 29 í leikritinu.

3.4.2 Um „óskina“

Á bls. 45 er dæmi (eitt af mörgum) um afar hátíðlegt orðalag, *vaxa hatur í skapi*. Hér kaus ég að hafa venjulegt orðalag á pólsku. Þetta má sjá í næsta dæmi, (27). Þýðingin í b. er bein þýðing en sú í c. er á eðlilegri pólsku:

- (27) a. Síðan hef ég átt í sífelldri baráttu við sjálfan mig. **Mér óx hatur í skapi.**
(bls. 45)
- b. później dostałem ja ciągłą walkę z samym sobą. **Mnie wzrastała nienawiść w nastroju**
- c. ‘Później cały czas walczyłem sam ze sobą. **Wzrastała we mnie nienawiść.**’

Orðið ósk gegnir sérstöku hlutverki í leikritinu enda er hún eitt meginþema leikritsins. Orðið og sú merkingin sem að baki liggja flytja lesandanum mikilvæg skilaboð. Loftur óskar þess að vita allt og hann óskar að eignast sjálfa Rauðskinnu, galdrabókina miklu. Hann notar orðið ósk með greinilegri vísan til Bibliunnar en bregður samt um leið út af því: *Í upphafi var óskin*, sbr. *Í upphafi var orðið* eins og segir upphafi *Jóhannesar guðspjalls*.¹¹ Það er ætlun höfundarins að breyta einmitt þessu orði sem er eitt mikilvægasta orðið í kristinni trú. Í pólsku þýðingunni notaði ég sama bíblíulega orðalagið og ég þýddi orðið ósk með *życzenie*. Þýtt er frá orði til orðs.

- (28) a. Í upphafi var **óskin**. **Óskirnar** eru sálir mannanna. (bls. 41)
- b. Na początku było **życzenie**. **Życzeniami** są dusze ludzkie.

Að mínu mati er mikilvægt að nota orðið *życzenie* hér. Það er vegna þess hve orðið er mikilvægt í leikritinu. *Óskin* sem á að gera kraftverk verður að lokum til að eyðileggja manninn. Og þá má hafa í huga að á dönsku kallast leikritið *Ønsket* (*Óskin*). Hugsanlegt hefði þó verið að nota annað orð, *pragnąć* sem samsvarar frekar íslenska orðinu *löngun* að mínu mati.

Fleiri dæmi eru um óskina. Ég reyndi að varðveita orðið í öllum þeim setningum sem það kemur fyrir. Það var mjög erfitt en tókst samt oftast. Á bls. 41 er dæmi:

¹¹ Nýja testamentið og Davíðssálmarnir (1997:163).

- (29) a. (...), ég læt mér ekki nægja jafn smásálarlegar **óskir** eins og það. (bls. 41)
b. (...), nie satysfakcjonują mnie tak małostkowe **życzenia** jakie oni mają.

Sögnin óska er líka á sínum stað. Hér er eitt dæmi.

- (30) a. Ég hef þrásinnis **óskāð**, að hönd guðsmiskunnar sópaði myrkrinu burt frá augunum á mér. (bls. 35)
b. Miałem **życzenie**, by boża ręka okazała litość i odgarnęła ciemność od moich oczu.

Því er við að bæta að eins og fram kemur hjá Nirði P. Njarðvík (1987:10) nefnist danska þýðingin á *Galdra-Lofti Ønsket* sem einmitt þýðir óskin.

3.4.3 Ýmislegt smálegt

Á bls. 40 og 46 eru dæmi um sögnina *unna*. Algengasta merkingin samkvæmt *Íslenskri orðabók* (2010:1097) er ‘elska’, á pólsku *kochać* sem dæmi (31) sýnir. Í dæmi (32) er ekki hægt að nota sögnina *unna* af því að þeirri setningu er merkingin svoltíð önnur: hún þýðir e-ð á þá leið að hann vildi ekki að aðrir hefðu valdið. Þess vegna er þar ekki hægt að nota algengustu merkingu *unna* en eins og fram kemur í *Íslenskri orðabók* hefur *unna* líka fleiri merkingar, sbr. ‘lata sér vel líka að e-r fái eða öðlist’. Hér notaði ég því sögnina *tolerować* sem samsvarar íslensku sögninni *pola*.

- (31) a. Þú vissir að ég **unni** henni hugástum. (bls. 46)
b. Wiedziałeś, że kochałem ją gorąco.

- (32) a. Hann **unni** engum valdsins. (bls. 40)
b. Nie tolerował żadnej innej władzy.

Ég lenti í miklum vandræðum við að þýða setninguna í dæminu hér á eftir. Þar kemur hestur við sögu. Eins og áður er lokaþýðingin í c.

- (33) a. Hann [hesturinn] dró alla ána á **taglinu upp** að staðnum. (bls. 52)
 b. on przebył całą rzekę **z ogonem do góry** z miejsca
 c. 'Z miejsca **przeptynął ją całą**, bez problemu.'

Hefði ég þýtt beint þá hefði merkingin alls ekki komist til skila. Ég notaði því það sem Jón G. Friðjónsson (2006:15) kallar 'eðlileg þýðing'. En talað er um þetta í kafla 2.6. Þannig kemst þá líka merkingin til skila á sem eðlilegastan hátt.

Í sumum tilvikum þurfti ég að grípa til útskýringa. Bókin *Rauðskinna* (bls. 39) kemur t.d. við sögu. Ekki dugir að þýða nafnið beint, þ.e. 'rauð skinnbók', heldur verður að segja hvers lags bók þetta er. Ég þýddi þetta beint eða *czerwona skóra* en bæti við skýringu um að þetta sé galdrabók. Þetta er nauðsynlegt til skilnings.

3.5 Íslensk menning – pólsk menning: þýðingarleg vandamál

Í þessum kafla verður einkum litið til þess sem segja má að skipti máli af menningarlegum ástæðum. Við vitum að það er alltaf munur á milli frumtexta og marktexta vegna annars tungumáls og menningar. Eins og Lawrence Venuti (2004: 471) sagði:

- (34) Any communication through translating, then, will involve the release of a domestic remainder, especially in the case of literature. The foreign text is rewritten in domestic dialects and discourses, registers and styles, and this results in the production of textual effects that signify only in the history of the domestic language and culture. The translator may produce these effects to communicate the foreign text, trying to invent domestic analogues for foreign forms and themes.

Þessi tilvísun sýnir mjög vel hvað þýðandinn þarf að gera til að koma til skila hinum menningarlega (undir)texta þess móls sem þýtt er af. Í mörgum tilvikum er bein þýðing ómöguleg. Þess vegna þarf þýðandinn að finna innlendar hliðstæður í markmálinu. Mikilvægt er þá að nota áhrifajafngildi. Um það var fjallað í 2.7.

3.5.1 Mál sem tengjast trú og kirkju

Pólverjum er mjög framandi afstaða Íslendinga til trúarinnar. Leikritið gerist á biskupssetrinu á Hólum. Við sögu koma biskup, prestar og fólk þessum valdsmönnum og kirkjunni tengt. Það er því ýmislegt sem þarfnað sérstakrar skýringar. Íslendingar tóku upp lútherska trú við siðaskiptin 1550 en höfðu áður verið kaþólskrar trúar. Biskupinn í verkinu er kvæntur maður og á dóttur. Pólverjar, sem allir eru kaþólskir, eiga auðvelt með að skilja lútherska trú en þeim finnst samt skrýtið að biskupinn geti átt konu og barn. Á Íslandi er það í hæsta máta eðlilegt enda mega lútherskir prestar og þar með biskupar giftast.

Mörg orð sem tengjast störfum lútherskra presta og biskupa koma fyrir í textanum. Í pólsku er orðið *pastor* oft notað um lútherskan prest og þess vegna var það notað hér. Orðið *dómkirkjuprestur* er því þýtt með orðinu *pastor*. Ég fann orðið *ksiqdz proboscz* sem er kaþólskt orð fyrir dómkirkjupresta en ég vildi ekki blanda saman orðum úr kaþólskri og lútherskri trú. Mér fannst því *pastor* passa betur.

Í *Galdras-Lofti* er biskupinn stundum ávarpaður *herra biskupinn*. Í þessu felst mikil virðing og henni verður að halda í þýðingunni. Ég þýddi þetta með *Wasza/ Jego Ekscelencja-(o)* en því felst einmitt mikil virðing og þannig er (kaþólski) biskupinn ávarpaður. Raunar gerði ég það alltaf.

- (35) a. **Herra biskupinn** er jafngjafmildur við alla. (bls. 30)
b. **Wasza ekselencja** jest tak samo szczodry dla wszystkich.

Og:

- (36) a. **Biskupinn** bíður eftir svari. (bls. 33)
b. **Jego Ekselencja** czeka na odpowiedź.

Dæmin sýna það vel að mál beggja kirkjudeildanna, þeirrar lútersku og rómversk-kaþólsku eru af einni og sömu rót. Eins og fram kom í kafla 2.3, þá kemur stundum fram

að þýðandinn þarf að velja á milli stíls og merkingar. Um þetta segir Tancock (1958:29), sbr. Bukowski (2009:62):

- (37) In general, translators are agreed that, when there is no happy compromise, meaning must have priority over style.

Ég er sammála þessu enda hlýtur merkingin alltaf að vera í fyrirrúmi. Til hvers væri þá verið að þýða texta ef merking frumtextans ætti ekki að skila sér? Hún verður því alltaf mikilvægari en stillinn. Það er hins vegar ljóst að góður still gerir alla texta svo miklu, miklu læsilegri.

Hér á eftir eru dæmi sem sýnir okkur það vel. Setningarnar í (38) segja frá því þegar blindur ölmusumaður kemur til leiks. Hann heilsar með því að segja *Guð blessei ykkur*, rétt eins og biskupinn gerir. Aðrir ölmusumenn taka undir kveðjuna á sama hátt og biðja Guð að blessa hann, *Guð blessei þig*. Íslenski textinn er eðlilegur. En við þýðinguna vandast málið. Það væri hægt að þýða b.-dæmið frá orði til orðs, *Niech Bóg cię błogosławi*. Vandinn er hins vegar sá að Pólverjar heilsa bæði biskupi og presti þegar þeir koma í heimsókn á sérstakan hátt; þeir nota sem sagt gamlan latneskan frasa, sbr. c.-dæmið; svareið í d. er af sömu rót. Þessi siður er ennþá mjög sterkur í Póllandri. Þess vegna breytti ég þessum setningum þannig að ég lagaði íslensku kveðjuna að pólsku og halda sínu kristilega inntaki.

- (38) a. **Guð blessei ykkur.** (bls. 30)
b. **Guð blessei þig.**
c. **Niech będą pochwalony Jezus Chrystus.** (lat. *Laudetur Iesus Christus*)
d. **Na wieki wieków. Amen.** (lat. *in saecula saeculorum. Amen*)

Í miðhluta messunnar í lútherskum sið er prédikun en á pólsku er það orð þýtt með orðinu *kazanie*. Þegar prédikað er þá er prédikunin flutt úr prédikunarstólnum. Þetta er stundum stytt og þess í stað talað um að *stíga í stólinn*. Hérna eru dæmi um sömu merkingu með öðrum orðum:

- (39) a. Hver **stígur í stólinn** í kvöld? (bls. 31)
b. Kto dzisiaj wieczorem będzie **wygłaszał kazanie?**

Orðið *stóll* hefur fleiri merkingar eins og kunnugt er. Á bls. 33 hefur hann merkinguna 'biskupsettur', sbr. *Íslenska orðabók* (2010: 989).

3.5.2 Orðasambönd af ýmsum toga

Í *Galdra-Lofti* er tekið svo til orða að biskupsdóttirin sé í góðra manna höndum. Enda þótt þetta sé ekki þekkt orðatiltæki er alveg hugsanlegt að svo sé og það líkist öðru vel þekktu, *vera í góðum höndum*. Samkvæmt Jóni G. Friðjónssyni (1993:323) er það orðatiltæki þekkt frá 19. öld og á sér erlendan uppruna; Jón vitnar til þýsku í því sambandi. En orðatiltækið er líka notað í pólsku og ég notaði það við þýðinguna.

- (40) a. (...), þó að ég vissi hana **í góðra manna höndum**. (bls. 34)
b. (...), chociaż wiedziałam, że **jest w dobrych rękach**.

Notkun orðatiltækis eins og *hafa ekki geð í sér* sýnir hvað mikilvægt er að lesa heildina til grípa samhengið í samtalinnu. Lítum á næsta dæmi:

- (41) a. **Ég hef ekki geð í mér** til að vekja hann. Hann hefur eflaust vakað yfir bókunum fram á rauða-nótt. (bls. 34)
b. **Nie chcę go budzić w taki sposób.** Bez wątpienia siedział nad książkami do późnej nocy.

Í nútímamáli lætur sambandið *hafa ekki geð í sér* yfirleitt í ljós að menn vilja ekki lítillækka sig til e-s verks, sbr. Jón G. Friðjónsson (1993:183). Í því ljósi hefði þýðingin átt að vera á neikvæðum nótum. En í lýsingu á ráðsmanninum er hann sagður innilegur á svip. Einmitt vegna þessarar lýsingar þýddi ég setninguna því ekki á neikvæðan hátt. Ég dró þá ályktun að ráðsmaðurinn vildii ekki vekja son sinn, enda hefði hann líklega verið við lestur langt fram á nótt, og þess vegna væri ráðsmaðurinn ekki beint ánægður. Hins vegar fannst mér að lítillækkunarmerking víðs fjarri.

Orðatiltækið *láta hart mæta hörðu* er vel þekkt, sbr. Jón G. Friðjónsson (1993:223). Í textanum er hins vegar talað um að *setja hart á móti hörðu*. Merking orðanna er mikilvægari en formið. Og nú gat ég fundið svipað orðatiltæki með sömu merkingar sem hljómar eðlilega á pólsku eða **będę mógl twardo postawić na swoim.**

- (42) a. Að hálfu ári liðnu, þegar náminu er lokið, **get ég sett hart á móti hörðu.** (bls. 42)
- b. Kiedy od skończenia szkoły minie pół roku **będę mógl twardo postawić na swoim.**

Í *Galdr Lofti* ríkir leyndin. Á einum stað (bls. 44) kemur nafnorð *launkofi* við sögu; það má þýða á pólsku með orðinu *ukrycie*. Á íslensku er orðatiltækið að *fara ekki í launkofa með e-ð* þegar ekki á að halda hlutunum leyndum, sbr. Jón G. Friðjónsson (1993:383). Hérna er gott dæmi að stundum kemur (pólskt) sagnorð í stað (íslensks) nafnorðs. Bygging pólsku setningarinnar krefst þess:

- (43) a. Fyrir mér þurfið þið ekki að fara í neina **launkofa**. (bls. 44)
- b. Przede mną nie musicie się nigdzie **ukrywać**.

Á einum stað (bls. 45) er talað um að *fara í launsátur*, þ.e. 'fyrirsát (gera með leynd)', sbr. *Íslenska orðabók* (2010:582). Nafnorðið *launsátur* þýddi ég eins og *czaty so. czatować* sem merkir nákvæmlega 'liggja í leyni og bíða eftir e-m'.

Dæmi eru um setningar sem hafa yfir sér blæ fastra sambanda. Fyrra dæmið (44) lítur út eins og málsháttur en um hann eru þó engin dæmi, ekki heldur í pólsku. Ég þýddi setninguna beint, þ.e. frá orði til orðs, og breytti bara orðaröð (frá b.).

- (44) a. **Oft** er óánægð **lund samfara** sífullum maga. (bls. 31)
- b. **często** jest niezadowolony **nastrój towarzyszy** pełnemu brzuchowi
- c. '**Nastrój** niezadowolenia **często towarzyszy** pełnemu brzuchowi.'

Hér á neðan er dæmi (46) sem hefur yfir sér biblíulegan blæ. Lítum fyrst á setningu úr fyrstu Mósebók í *Biblíunni* (1997:5):

- (45) Guð gjörði tvö stóru ljósin: hið stærra ljósið til að ráða degi og hið minna ljósið til að ráða nóttu, svo og stjörnurnar.

Orðin sól og stjörnur eru oft notuð í tengslum við orðið ljós sem upplýsir allt sem maðurinn veit ekki ennþá og hann vill samt öðlast þekkingu. Þess vegna þýddi ég sól og stjörnur á pólsku á þann hátt sem sjá má hér í næsta dæmi:

- (46) a. Ég gaf þér **sól og stjörnur**, og þú þakkaðir mér ekki. (bls. 33)
b. Dałem ci **wszystko czego pragnąłeś**, a ty mi nawet nie podziękowałeś.

Sambandið *hafa e-n að leiksoppi* er að finna á bls. 50. Orðið *soppur* merkir 'knöttur, bolti', sbr. *Íslenska orðabók* (2010:944), en orðið *leiksoppur* merkir hins vegar 'stjórnlaust leikfang', sbr. *Íslenska orðabók* (2010:594); með öðrum orðum mætti líka segja 'handbendi, leikbrúða'. Á pólsku þýðir orðið *zabawka* í þessu samhengi nákvæmlega 'leikfang'.

- (47) a. Hefurðu hana að **leiksoppi?** (bls. 50)
b. Zrobiłeś sobie z niej **zabawkę?**

Á einum stað í textanum er hljóðinu sem heyrist þegar ljánnum er beitt af krafti líkt við söng, ljárinn er sagður syngja. Þetta þýddi ég orð fyrir orð.

- (48) a. Og mér væri það óumræðileg gleði **að heyra ljáinn syngja** í höndunum á þér. (bls. 39)
b. Dla mnie byłaby to niewypowiedziana radość, **styszeć**, jak kosa śpiewa ci w rękach.

Í (50) er talað um að *lúta höfði* sem ég þýddi með jafngildu sambandi á pólsku:

- (50) a. (...) hann lúti **höfði**, ... (bls. 40)
b. (...) **zwiesza głowę**, ...

3.5.3 Menningamunur í íslenskum og pólskum orðum

Selameyjar (1987:43) koma við sögu. Með þeim er vísað til þjóðsögu en sú saga er Pólverjum að sjálfsögðu óþekkt. Þess vegna ákvað ég að betra væri að þýða orðið beint, þ.e. frá orði til orðs yfir á pólsku. Auk þess útskýrði ég málið í neðanmálgrein.

Í íslensku er til mikill fjöldi orða um liti á hestum. Í textanum er minnst á *dökkjarpan* hest (bls. 52). Þetta reyndist ekki erfitt í þýðingu enda eru Pólverjar líka hestapjóð og eiga mikinn orðaforða yfir liti á hestum. Ég þýddi orðið með orðinu *gniady*. Rauða kattarlöppin (bls. 49) er hins vegar aðeins erfiðari. Hér þýddi ég *lýsingarorðið rauður* með orðinu *rudy* sem er notað þegar við tölum um rauða ketti. Liturinn *rudy* er liturinn sem er á milli appelsínuguls og glóðar. Þetta bendir eindregið til þess að merkingarsvið *rudy* sé mun þrengra en íslenska orðsins *rauður*.

Á pólsku tölum við ekki um rauða ketti. Því er ekki alveg ljóst hvernig þýða á rauðu kattarlöppina sem kemur við sögu. Hafi pólskur köttur rauðar lappir hefur hann meitt sig og er með blóð á löppum eða hann hefur fengið á sig rauða málningu. Í leikritinu er talað um eld og *rauður* litur lapparinnar er mikilvægur af því að hann táknað lit eldsins. Samt sem áður þarf þýðandinn að velja á milli þess að hljóma eðlilega á pólsku eða lit loðfeldar katta eða lit eldsins. Ég valdi því að orðið *rudy* sem segir til um lit loðfeldar kattar og hljómar eðlilegarr í textanum.

Valslappir (bls. 48) eru nefndar á einum stað. Fram kemur að lappirnar af valnum, þ.e. íslenska fálkanum, gefi þeim kraft sem borðar þær. Svipaður hefðbundinn réttur er til í Pólland; hann heitir *kurze łapki*. Ég er þó ekki alveg viss um hvort sá matur gefi kraft á sama hátt og sá íslenski. En þetta leiðir hugann að norninni Baba Jaga (lítur út eins og Grýla) sem er vel þekkt í pólskri alþýðumenningu (eða frekar slavneskri); hún á heima djúpt inni skógi í litlu hreysi sem stendur á hænulöpp og hún borðar börn sem villast í skóginum. Hænulappir eru nátengdar nornum í pólskri menningu. Þær eiga sér alltaf leyndarmál rétt eins og Loftur. Þess vegna langaði mig að nota hænulappir í stað valslappa í þýðingunni en ég ákvað að lokum að kannski væri best að þýða bara frá orði til orðs.

Eyrarrós er amerísk jurt að uppruna og vex hvergi villt í Evrópu nema á Íslandi. Eins og nafnið bendir til vex eyrarrósin (m.a.) á eyrum. Þrátt fyrir nafnið mun eyrarrósin

ekki teljast til rósa. Í bókinni er talað um *eyrarrósaflekki*. Orðið *flekkur* merkir hér 'blettur'. Ég þýddi þetta svona:

- (51) a. Blóð hans hefði litað mölina eins og **eyrarrósarflekkir**. (bls. 53)
b. Jego krew zabarwiłaby ziemię tak jak **płatki czerwonych róz**.

Eyrarrósir þekkjast ekki í Póllandí. Eyrarrósaflekki þýddi ég með sambandinu *płatki czerwonych róz*, þ.e. 'krónublöð af rauðum rósum', þar sem mér finnst það lýsa vel merkingu setningarinnar.

Minnst er á *silfurmillur* á einum stað (bls. 42) en það eru millur sem eru notaðar á upphlut sem er íslenskur kvenbúningur. Í staðinn fyrir silfurmillur notaði ég orðið *srebrne hoczki*. Það orð er pólskt tökuorð úr slesískri mállýsku og var nauðsynlegt að hafa sérstaka tilvísun neðanmáls. Ég notaði orðið *hoczki* af því að það gefur nákvæmustu þýðinguna á því sem um er að ræða og útlitið er eins. Pólska orðið *haftki* er ekki eins gott af því að það sem haftki stendur fyrir lítur öðruvísi út. Pólverjar skilja því fyrra orðið miklu betur.

3.6 Samantekt

Þessi kafli sýnir vandamál sem fram komu við þýðinguna á nokkrum köflum úr leikritinu *Galdr Loftur*. Dæmin í þriðja kafla eiga að sýna það. Þegar þýðandinn þýðir texta er hann ábyrgur fyrir hvaða þýðingaraðferð hann ætla að velja og nota. Í kaflanum eru sýnd nokkur valin dæmi sem hafa verið leyst í samræmi við það sem kynnt var í öðrum kafla. Þýðandinn þarf ekki bara treysta eingöngu á eigin tilfiningu til að leysa vandamálið. Hann þarf að rannsaka margar lýsingar á textanum og líka það sem fram kemur, beint og óbeint. Þetta varðar eðli textans, orðaforðann og síðast en ekki síst hinn menningarlega bakgrunn.

4. KAFLI

LOKAORÐ

Í fyrsta kafla var sagt frá leikritinu *Galdra-Loftur* og höfundi þess, Jóhanni Sigurjónssyni. Í byrjun kaflans voru grunnupplýsingar um verkið. Næst var fjallað um markmið ritgerðarinnar, m.a. af hverju ég-þýðandinn ákvað að þýða leikritið, og í lok kaflans var sagt frá uppbyggingu ritgerðinnar.

Í öðrum kafla var fjallað almennt um þýðinguna, m.a. um þýðingarferlið og mismunandi kenningar þar um, sagt frá völdum þýðingaraðferðum sem mér fannst góðar til að þýða leikritið. Síðan voru kynntar kenningar sem hjálpuðu við alla þýðingarvinnuna; þær varða jafngildi, áhrifajafngildi og skopos-kenningin.

Í þriðja kafla kynnti ég valin dæmi úr þýðingu leikritsins og vandamálin sem urðu til við þýðingu þeirra. Kaflinn er í nokkrum undirköflum sem varða ýmiss konar vanda eins og málfræði, orðaforða, orðaröð o.p.h. Einnig er fjallað um menningarlegan mun á milli tungumála.

Þýðing leikritsins *Galdra-Loftur* úr íslensku á pólsku var mjög spennandi verkefni. Greinargerðin veitti mér tækifæri til að sýna þekkingu mína og færni í íslensku en um leið í móðurmáli mínu, pólsku. Ég þurfti að kynna mér margt sem varðaði íslenska menningu. Um leið jók það skilning minn á minni eigin menningu. Von míni er sú að þýðingin á hluta af leikritinu um *Galdra-Loft* og ritgerðin sjálf verði til þess að tengja saman íslenska og pólska veröld.

HEIMILDASKRÁ

- Árni Ibsen. 2006. Íslensk leikritun frá upplýsingu til fullveldis. Í: *Íslensk bókmenntasaga III*, ritstj. Guðmundur Andri Thorsson, bls. 591- 649. Mál og Menning, Reykjavík.
- Ástráður Eysteinsson. 1996. *Tvímæli. Þýðingar og bókmenntir*. Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Bukowski, Piotr, Magda Heydel. 2009. *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Catford, J. C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press, London.
- Guðmundur B. Kristmundsson, Baldur Jónsson, Höskuldur Þráinsson og Indriði Gíslason. 1986. *Álitsgerð um málvöndun og framþarkennslu í grunnskólum*. Samin af nefnd á vegum menntamálaráðherra 1985–1986. Reykjavík. Rit Kennaraháskóla Íslands. B-flokkur: fræðirit og greinar 1.
- Harris, Roy. 1988. *Language, Saussure and Wittgenstein*. Routledge, London.
- Heimir Pálsson, Höskuldur Þráinsson. 1988. *Um þýðingar*. Iðunn, Reykjavík.
- Íslensk orðabók. 2010. Mörður Árnason ritstj. Forlagið, Reykjavík.
- Jakobson, Roman. 2004. On Linguistic Aspects of Translation. Í: *The Translation Studies Reader*. Lawrence Venuti ritstj., bls. 138–143. 2. útg. Routledge, London.
- Jóhann Sigurjónsson. 1987. *Galdra-Loftur*. Iðunn, Reykjavík.
- Jón G. Friðjónsson. 2006. *Þýðingar*. Háskóli Íslands, Reykjavík.
- Levý Jiří. 2004. Translation as a decision process. Í: *The Translation Studies Reader*. Lawrence Venuti ritstj., bls. 138–143. 2. útg. Routledge, London.
- Lipiński, Krzysztof. 2004. *Mity przekładoznastwa*. Wydawnictwo EGIS, Kraków.
- Magnús Snædal. 2011. *Hver var Ferdinand de Saussure og hvert var framlag hans til málvínsinda?* Birtist á Vísindavefnum 19.9.2011. <http://visindavefur.is/?id=60676>. Skoðað 28.8.2015.
- Marion Lerner. 2014. Námsefni úr námskeiði í þýðingum. Glærur I- IX. Háskóli Íslands, Reykjavík.
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall International (UK)Ltd, Hertfordshire.

- Nida, Eugene A. og Charles R. Taber. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. E.J. Brill, Leiden.
- Nýja testamentið og Davíðssálmarnir*. 1997. Hið íslenska Biblíufélag, Reykjavík.
- Njörður P. Njarðvík. 1987. Um Galdr Loft. Í: Jóhann Sigurjónsson. *Galdr Loftur*, bls. 5–17. Iðunn, Reykjavík.
- Pym, Anthony. 2010. *Exploring Translation Theories*. Routledge, London.
- Reiss, Katharina. 2004. Type, kind and individuality of text: Decision making in translation. Í: *The Translation Studies Reader*. Lawrence Venuti ritstj., bls. 168–179. 2. útg. Routledge, London.
- Schleiermacher, Friedrich. 2004. On the different methods of translating. Í: *The Translation Studies Reader*. Lawrence Venuti ritstj., bls. 43–63. 2. útg. Routledge, London.
- Sölví Sveinsson. 2001. *Íslensk málsga*. Iðunn, Reykjavík.
- Snell-Hornby, Mary. 1988. *Translation Studies: An Integrated Approach*. John Benjamins Publishing, Amsterdam.
- Tylor, Edward B. 1871. *Primitive Culture: Researches into the development*. John Murray, London.
- Vermeer, Hans J. 2004. Skopos and commission in translational action. *The Translation Studies Reader*. Lawrence Venuti ritstj., bls. 227–239. 2. útg. Routledge, London.

Efni af netinu

<http://www.leikminjasafn.is/leiksaga/lmjohsig.html>; sótt 23.04 2015.

http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageId=3313362&lang=0; sótt 23.04 2015.

http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Burnett_Tylor#Culture; sótt 10.04.2015.

<http://www.fa.is/deildir/islenska2/503/bms/0030.html>; sótt 26.03 2016.

<http://grzegorj.keeplang.pl/gram/en/gram00.html>; sótt 1.03 2016.

<http://www.podkowianskimagazyn.pl/nr37/czlowiek.htm>; sótt 3.02.2016.

PÓLSK ÞÝÐING
á hluta af
Galdra-Lofti

Czarnoksiążnik Loftur

Sztuka w trzech aktach.

OSOBY

BISKUP w Hólar w dolinie Hjartadalur

ŻONA BISKUPA

DÍSA, córka biskupa

SOŁTYS w Hólar w dolinie Hjartadalur

LOFTUR, dwudziestoletni syn sołtysa, jeden z uczniów szkoły Hólaskóli

OLAF, kolega z dzieciństwa i prawa ręka sołtysa

STEINUNN, krewna Olafa

ŚLEPY ŻEBRAK

WNUCZKA ślepego żebraka, dziesięcioletnia dziewczynka

PIĘCIU ŻEBRAKÓW

WŁÓCZĘGA

SŁUŻĄCA

SŁUŻĄCY

GŁOSY SUMIENIA

BISKUP GOTTSKÁLK GRIMMI (Okrutny)¹²

Początek XVIII wieku

---

¹² Biskup Gottskálk grímmi Nikulásson (1469-1520)- Katolicki biskup w Islandii. Posiadał biskupstwo w Hólar. Według legendy uważany był za wielkiego czarnoksiężnika. Zgłębiał czarną magię i napisał rzekomo książkę na jej temat. Książka nazywała się „Czerwona skóra” od koloru skóry, w którą została obłożona.

AKT PIERWSZY

Hólar w dolinie Hjartadalur. Sala zgromadzeń. Zmierzch. Dwa okna. Łąka, która opada poprzecznie w kierunku rzeki, za nią rozciąga się kolejny pagórek, słabo widać przez okna. Na środku sceny, pomiędzy oknami stoi odwrócony przodem sekretarzyk. W rogu po prawej stronie sceny stoi łóżko z zasłoną. Stół, ławy i krzesła. Świecznik, świeca z łożu. Duża, solidnie zrobiona komoda przy boazerii po prawej stronie. Półka na książki. Po prawej stronie, na pierwszym planie sceny, widoczne drzwi od długiego korytarza, łączącego wszystkie pomieszczenia w domu. Mniejsze drzwi na środku boazerii po lewej stronie. Niedzielny wieczór. Sześciu żebraków, niektórzy siedzą, niektórzy chodzą tam i z powrotem.

PIERWSZY ŻEBRAK (*opowiada*): Nie proszę ciebie o mądrość, ponieważ ja sam mam jej wystarczająco dużo, ale teraz proszę cię o twoją litość.

DRUGI ŻEBRAK: Czy były to jego ostatnie słowa?

PIERWSZY ŻEBRAK: Tak, to były jego ostatnie słowa.

DRUGI ŻEBRAK: Gościliśmy w tym samym gospodarstwie, kiedy zobaczyłem go po raz pierwszy. Siedział na krawędzi łóżka ze swoim bagażem na plecach.

WŁÓCZĘGA: Co to był za człowiek? Nie znam tej części kraju.

TRZECI ŻEBRAK: To była biedna dusza. Myślał, że jeśli nie miałby owego bagażu na plecach, to mógłby upaść na głowę dlatego, że była tak bardzo przepełniona mądrością.

WŁÓCZĘGA (*śmieje się*): Zabawnie byłoby go zobaczyć.

CZWARTY ŻEBRAK: Nie wpadłbyś na pomysł, by się śmiać, gdybyś go zobaczył. Ci, którzy są chorzy umysłowo, zasługują od innych na boże zmiłowanie.

PIĄTY ŻEBRAK (*patrzy przez okno*): Poziom rzeki stale wzrasta. Musi mocno padać daleko w górach.

Dziesięcioletnia dziewczynka wprowadza do środka ślepego żebraka. Trzyma on pod pachą mały pakunek.

ŚLEPY ŻEBRAK: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus.

ŻEBRACY: Na wieki wieków. Amen.

DZIEWCZYNKA: Tutaj, mój dziadku

ŚLEPY ŻEBRAK: Starym zwyczajem mogę powiedzieć, że wygląda jak córka moja - z tych lat, kiedy byliście zapraszani do biskupa. (*Siada*). Ilu nas jest?

CZWARTY ŻEBRAK: Jest nas sześciu.

Biję kościelne dzwony.

PIERWSZY ŻEBRAK: To jest inne dzwonienie. Wkrótce nadejdzie biskup.

SŁUŻĄCA (*Wchodzi i podchodzi do dziewczynki*): Żona biskupa cię wzywa. Widziała cię z twoim dziadkiem na podwórzu.

Dziewczynka nieśmiało się wycofuje.

ŚLEPY ŻEBRAK: Idź moje dziecko. Pani nie chce od ciebie nic innego niż to co najlepsze. Poczekam na ciebie.

Służąca i dziewczynka wychodzą.

ŚLEPY ŻEBRAK: Kto dzisiaj wieczorem będzie wygłaszał kazanie?

PIĄTY ŻEBRAK: Pastor.

ŚLEPY ŻEBRAK: Kiedy Jego Ekscelencja nie wygłasza kazań, pieśń jest bardziej radosna. Często zastanawia mnie, czy w innym podobnym dużym domostwie dźwięk roznosiłby się równie donośnie.

Cisza

LOFTUR (*wchodzi, rozgląda się dookoła*): A więc tutaj zebrły się w jedną grupę wszystkie krowy Faraona¹³. (*Podchodzi do ślepego żebra, kładzie mu rękę na ramieniu*). Nie mam ciebie na myśli. Masz to, o co cię prosiłem żebyś mi dostarczył?

ŚLEPY ŻEBRAK (*rozwijażuje pakunek, ukazuje się stara książka w drewnianej oprawie*). Jej właściciel powiedział, że książka nie jest na sprzedaż, ale pożyczca ci ją na miesiąc, tylko dlatego, że jesteś synem sołtysa i uczonym człowiekiem. (*Podaje mu książkę*). Obiecałem mu rzetelnie oddać książkę z powrotem.

LOFTUR (*przez chwilę kartkuje książkę*): Jeśli mój ojciec będzie o mnie pytał, powiedz mu, że jestem chory i poszedłem się położyć. (*Bierze szylinda ze swojej sakiewki*). Tutaj jest drobne podziękowanie za fatygę. (*Otwiera drzwi po lewej stronie, wychodzi*).

---

¹³ Krowy Faraona- Przypowieść biblijna ze starego testamentu o Józefie i jego braciach, w której Józef zostaje sprzedany jako niewolnik przez swoich braci do Egiptu. Zostaje zakupiony do pałacu Faraona i tam służy. Józef potrafi tłumaczyć sny i kiedy Faraonowi śnią się krowy – siedem tłustych i siedem grubych, Józef ma wytlumaczyć władcę Egiptu co one oznaczają. Józef czyni to jego przepowiednia sprawdza się i przez to zyskuje powszechny szacunek w Egipcie zostając jego zarządcą.

PIERWSZY ŻEBRAK (*patrzy kątem oka na drzwi*): On nas biedaków zawsze z łatwością ośmiesza. Widocznie nigdy nie był głodny.

ŚLEPY ŻEBRAK: Bogactwo nigdy nie przynosi szczęścia. Nastrój niezadowolenia często towarzyszy pełnemu brzuchowi.

PIERWSZY ŻEBRAK: Na wyjeździe słyszałem, że on zgłębia więcej wiedzy niż wymaga do tego kapłaństwo. Zaś ty jesteś za dobry by być jego posłańcem.

ŚLEPY ŻEBRAK: Czy ty ukrywasz jakąś tajemnicę, że nie masz odwagi mówić jaśniej?

PIERWSZY ŻEBRAK: Nie musimy się cofać daleko w czasie. Za czasów poprzedniego biskupa kilkoro uczniów ze szkoły ujawniło, że para się magią. Wszystko, co się kiedyś stało, może zdarzyć się ponownie.

Wchodzi biskup ubrany w szaty liturgiczne i sołtys ubrany odświętne do kościoła.

WSZYSCY ŻEBRACY (*wstają*): Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus.

BISKUP (*przyjacielsko*): Zostańcie na miejscach.

Ślepy żeberek siada, reszta stoi. Sołtys podchodzi do komody ze stojącą na niej szafką, odsuwa szufladę, wyciąga podłużny pakunek.

BISKUP (*równie przyjacielsko*): Dotarło do moich uszu, że nie byliście zadowoleni z tego, w jaki sposób rozdzielam datki dla potrzebujących. Uważacie, że jestem za mało hojny?

ŻEBRACY: Nie, broń Boże.

BISKUP (*równie łagodnym głosem*): Nie bójcie się przychodzić do mnie ze wszystkimi waszymi zmartwieniami. Szczerość jest cnotą.

PIERWSZY ŻEBRAK (*bierze się w garść*): Właściwie wydaje nam się, że my, którzy przychodzimy tutaj stale, mamy bliższe relacje z biskupem a niżeli ci biedacy, którzy zjawiają się tu od czasu do czasu. (*Odważnie*). Czyż nie mówię prawdy?

WSZYSCY ZEBRACY (*oprócz ślepego żebraka i włóczęgi*): Ależ tak.

TRZECI ŻEBRAK: Wasza ekscelencja jest tak samo szczerdy dla wszystkich.

BISKUP: Kto z pośród was jest najmniej potrzebujący? Mogę zmniejszyć jego część i dać ją temu, który jest w największej nędzy.

Żebracy milczą

SOŁTYS: Jego Ekscelencja czeka na odpowiedź. (Podaje biskupowi pieniądze).

PIERWSZY ŻEBRAK: Nie jestem najmniej potrzebującym, i również zasługuję na twoje współczucie, nie mniej niż inni.

BISKUP (*chłodno*): Nie o to pytałem. (*Rozdaje pieniężne żebrawom*). Weźcie teraz każdy swoją część i proście Boga, żeby wykorzenił zazdrość z waszych serc. Idźcie w pokoju.

Żebracy kłaniają się biskupowi, mamroczą słowa podziękowania, wychodzą.

ŚLEPY ŻEBRAK (*drży*): Dałem ci wszystko czego pragnąłeś, a ty mi nawet nie podziękowałeś.

SOŁTYS (*pisze coś w książce rachunkowej*): Jeśli zrozumieliby radę, zamienialiby się miejscami pomiędzy sobą bez żadnych nakazów czy zazdrości.

BISKUP: Jest władza ale materiału brak, Bóg żebraw nie może stąd odejść z pustymi rękami.

Wchodzi żona biskupa, przystaje w drzwiach.

SOŁTYS: Prace przy drogach i mostach polepszyłyby sytuację ekonomiczną chłopów i dodatkowo zwiększyłyby przychody do kasy biskupiej. Możliwe, że biskupstwo dostanie środki, by wybudować nowy kościół, który będzie wyższy od wszystkich domów na Islandii.

BISKUP: Również najbiedniejszy żebraw jest świątynią Boga, choć ta runie wcześniej niż te, które powstały z kamienia.

ŻONA BISKUPA: Sołtys troszczy się o wielu. Jesteś przygotowany na wyjście do kościoła?

BISKUP: Tak, kochanie jestem przygotowany.

ŻONA BISKUPA (*do ślepego żebra*): Twoja mała dziewczynka wróci, jak tylko skończy czesać włosy. (*Do biskupa*): Ona mi bardzo przypomina naszą córkę, kiedy była w jej wieku, wpadłam więc na pomysł, żeby dać jej jedną z jej starych sukienek.

SOŁTYS: Kiedy spodziewacie się waszej córki w domu?

ŻONA BISKUPA (*nie patrząc na niego*): Oczekujemy jej w każdej chwili.

BISKUP (*czule*): Cieszysz się, że ją znów zobaczysz.

ŻONA BISKUPA (*idzie do drzwi*): Tak, to był długi rok, chociaż wiedziałam, że jest w dobrych rękach.

Biskup i jego żona wychodzą.

SOŁTYS (*zamyka komodę z szafką*): Wiesz może czy mój syn tu był?

ŚLEPY ŻEBRAK: Był tutaj przed chwilą. Miałem Ci powiedzieć, że gdybyś o niego pytał, to jest chory i poszedł się położyć.

SOŁTYS (*zaniepokojony*): Jego Ekscelencja potrzebuje go w kościele. (*Otwiera cicho drzwi i woła szeptem*): Loftur! (*Kochający wyraz twarzy. Przechyla się przez drzwi do tyłu i*

odwraca do ślepego żebra). Nie chcę go budzić w taki sposób. Bez wątpienia siedział nad książkami do późnej nocy. (Uśmiech). W dzieciństwie był nazywany „małym biskupem”, ponieważ był często roztargniony. (Idzie do drzwi, zatrzymuje się). Spotkamy się po mszy. (Wychodzi).

Ślepy żebrawka słucha kroków, wyciąga dużą nakrapianą chustę, szylind jest związany w jednym z jej rogów, dodaje nowego szylindra, siedzi nieruchomo.

LOFTUR (wchodzi z książką w ręce, siada twarzą w twarz ze ślepotą żebrakiem, patrzy na niego ostro): Jak długo jesteś niewidomy?

ŚLEPY ŻEBRAK: Podróżuję w ciemności prawie czterdzieści lat.

LOFTUR: Bez wątpienia masz przemożne życzenie, żeby znowu odzyskać wzrok.

ŚLEPY ŻEBRAK (*milknie na krótką chwilę*): Znasz historię o kapitanie promu i świętym Porlaku?

LOFTUR: Nie.

ŚLEPY ŻEBRAK: Było to w połowie zimy, był mróz i szalała zamieć śnieżną. Kapitan miał przeprowadzić kapelana ze Skálholt przez rzekę Hvítá. Kiedy przepłynął rzekę, na drugim brzegu siedziało dziesięciu nędzarzy i poprosiło o przepławę promem do Skálholt. Kapitan w swojej dobroci zgodził się na podróż. Łódź została przeciążona i wywróciła się. Ubryany w skórę kapitan zaczął tonąć. Próbował dopłynąć do brzegu. Jednak kiedy nie potrafił już dłużej wstrzymać oddechu, zwołał świętego Porlaka i prosił, by jego ciało zostało wyrzucone na brzeg po stronie Skálholt. Wtedy zobaczył rękę, która podczas jego drogi na ląd trzykrotnie odgarniała wodę od jego twarzy. W ten sposób kapitan dopłynął do brzegu cały i zdrowy.

LOFTUR: Z jakiego powodu opowiadasz mi tę исторię?

ŚLEPY ŻEBRAK: Miałem życzenie, by boża ręka okazała litość i odgarnęła ciemność od moich oczu.

LOFTUR (*głos płynie z entuzjazmu*): Czy jesteś pewien, że twoje życzenie było wystarczająco gorące?

Ślepy żebrawka milknie.

LOFTUR: Wiem, że ludzkie życzenie może działać cuda. Tak działało się w dawnych czasach i tak dzieje się aż do dziś.

Służąca i dziewczynka wchodzą. Dziewczynka jest w nowej sukience, służąca trzyma pakunek.

DZIEWCZYNKA (*biegnie do swojego dziadka*): Dotknij dziadku, dostałam nową, bardzo piękną sukienkę. Ma frędzle przy kołnierzu.

SŁUŻĄCA: Tak, jest elegancka. Żona biskupa pozwoliła się jej przebrać ze starych łachmanów w tą sukienkę.

ŚLEPY ŻEBRAK: Pamiętałaś o tym żeby podziękować Pani?

SŁUŻĄCA: Tak, pamiętała.

LOFTUR (*gapi się ciekawie na dziewczynkę, podchodzi do niej i gładzi jej sukienkę*): Ależ twoje włosy są jedwabne w dotyku. Czy zechcesz być moją narzeczoną? (*Dziewczynka wtula się w dziadka. Loftur się uśmiecha*). Jesteś nieśmiała? (*Wyciąga z kieszeni sakiewkę z pieniędzmi*).

Dzwoni dzwon kościelny.

SŁUŻĄCA (*odkłada pakunek*): Teraz będziesz się musiała sama zaopiekować swoimi rzeczami. Ja muszę się pośpieszyć do kościoła. (*Wychodzi*).

ŚLEPY ŻEBRAK (*wstaje*): My również już pójdzimy.

LOFTUR (*trzyma srebrnego szylinda*): Schowaj go do kieszeni twojej pięknej nowej sukienki. (*Wsuwa jej do kieszeni szylinda*).

Dziewczynka całuje Loftura.

ŚLEPY ŻEBRAK: (*w drodze do drzwi, odwraca się do Loftura*): Życzylem, aż to doprowadziło mnie do grzechu. W końcu, kiedy przestałem życzyć odzyskałem spokój duszy (*Wychodzi*).

Loftur patrzy przez chwilę w ich stronę. Otwiera książkę. Jest w drewnianej oprawie. Początkowa litera, pisana czerwonym atramentem, zajmuje pół strony. Odkłada książkę na stół, bierze klucze i otwiera komodę, klęka, wyciąga z niej książki i układając w stosy dookoła siebie. Jest oczywistym, że czegoś szuka.

STEINUNN (*wchodzi cicho przez drzwi*): Loftur!

Loftur nie słyszy.

STEINUNN (*głośniej, żałośnie*): Loftur!

LOFTUR (*spogląda w górę. Kiedy dostrzega Steinunn, drętwieje*): Czy to ty?

STEINUNN: Czekałeś na kogoś innego?

LOFTUR: Myślałem, że jesteś w kościele.

STEINUNN: Był taki czas, że poznawałeś moje kroki. Teraz nie poznajesz mnie po moim głosie.

LOFTUR: Przyszłaś, żeby czynić mi wyrzuty?

STEINUNN: Nie. (*Bierze oddech*). Ubrałam się dzisiaj odświętne. Wiem, że cieszysz się kiedy jestem dobrze ubrana. Popatrz na mnie.

LOFTUR (*wstaje*): Uważam, że jesteś najpiękniejsza w zwykłym ubraniu. Czego chcesz ode mnie?

STEINUNN (*poważnie*): Muszę z tobą porozmawiać.

LOFTUR: Służba szepcze między sobą, widzę to po tobie.

STEINUNN: Nie.

LOFTUR: Więc czego chcesz ode mnie?

Steinunn idzie milcząco w stronę okna.

LOFTUR (*idzie za nią, mówiąc miękkim głosem*): Czy dotyczy to przyszłości?

STEINUNN (bazgrze po szybie w zamyśleniu): Pewnego razu latem myśle, że popełniłam wielką zbrodnię. Wydaje mi się, że w salonie jest wilgotno i chłodno, tak jak by to był szron osiadły na szybie. Jednak twój głos go topi.

LOFTUR (*stoi i patrzy na nią*): Jak myślisz teskniłabyś za mną gdybym umarł?

STEINUNN (*odwraca się do niego*): Przecież wiesz.

LOFTUR (podchodzi do komody): Wiem, że pierwszego miesiąca byłabyś w żałobie. Jeśli chcesz wiedzieć, byłabyś tak długo aż by się grób zazielenił a ty byś się wyleczyła (*klęka znowu*) Aczkolwiek rany większości ludzi goją się szybciej niż rany ziemi. (*Układa więcej książek w stosy dookoła siebie*).

STEINUNN (*ze złością*): Chciałabym móc spalić wszystkie twoje książki.

LOFTUR: A czymże one zawiniły?

STEINUNN (*delikatnie*): Wyglądasz na zmęczonego. Za dużo pracujesz. Żaden człowiek nie wytrzymałby tyle pracy co ty. Bez chwili wytchnienia dniami i nocami. Nie musisz tego robić. Słyszałam, że rektor podziwia cię za wiedzę. Jestem pewna, że ukończyłbyś szkołę tej zimy, nawet gdybyś nigdy nie zajrzał do książek.

LOFTUR: Też tak myślę.

STEINUNN: Ale tak nie można, jeśli się nadwyrężysz stracisz zdrowie. Przynajmniej nie powinieneś odmawiać sobie snu.

LOFTUR (*w samym środku stosu książek*): Wydaje mi się że im więcej czytam tym mniej wiem.

STEINUNN (*bezradnie*): Twój ojciec skupia na tobie wszystkie swoje ambicje, ponieważ jesteś jego jedynym dzieckiem. Czasem obawiam się, że one na tobie ciążą.

LOFTUR (*wstaje*): Moje ambicje i ambicje mojego ojca nie idą razem w parze.

STEINUNN (*szorstko*): Zatem co zamierzasz?

LOFTUR: Ja? Pragnę posiąść wszelką wiedzę tajemną.

STEINUNN (*sparaliżowana strachem*): Tajemną? Co masz na myśli?

Loftur milczy, przerzuca nieświadomie strony w książce.

STEINUNN (*zbliża się do niego*): Służba źle o tobie mówi. Powiadają, że czytasz bezbożne księgi. Usiłują wyśledzić twój sekret. Słyszano, jak rozmawiasz sam ze sobą. Uważają, że rozmawiałeś wtedy z duchami.

LOFTUR (*robi dwa kroki*): Ci którzy nic nie wiedzą, dają wiarę we wszystko.

STEINUNN: Nie ostrzegłam cię wcześniej, ponieważ wiem, że twój ojciec cieszy się dużym szacunkiem i z jego powodu nikt nie odważy się powiedzieć tego głośno. Ale ta gadanina będzie się nasilać.

LOFTUR (*odwraca się do niej*): Czy to było to, co chciałaś mi powiedzieć?

STEINUNN (*nie odpowiada na pytanie, podchodzi do niego stanowczo*): Dla swojego własnego dobra powinieneś odpocząć od czytania książek. Nie siedź z założonymi rękami. Jak zaczniesz pracować z domownikami, to przestaną źle o tobie mówić. Dla mnie byłaby to niewypowiedziana radość, słyszeć, jak kosa śpiewa ci w rękach.

LOFTUR: A ty? Co ty o tym sądzisz?

STEINUNN: Dużo się zmieniłeś od czasu kiedy się poznaliśmy. Dla mnie stałeś się innym człowiekiem. Czasami ledwie cię poznaje. Twarz ci się również zmieniła. Kiedy wspomniałeś wcześniej o śmierci myślałam, że jesteś chory.

LOFTUR (*przez chwilę ma chytrą minę, wpada na pomysł przestraszenia Steinunn, zapomina się w swojej gorliwości*): Gdybym chciał wyciągnąć rękę ku ciemności, to wiem, że nie było by to bezwrocne. Słyszałaś może o biskupie Gottskálku i jego księdze zwanej „Czerwoną skórą”? Ja nazywam ją „Księgą mocy”; zawiera ona podobno potężne zaklęcia czarnej magii oraz wszelką wiedzę tajemną.

STEINUNN (*wystraszona*): Tak, słyszałam o tym.

LOFTUR: Ten, który posiadzie całą wiedzę z tej księgi będzie najpotężniejszym człowiekiem na Ziemi. Dlatego biskup Gottskálk wziął ją ze sobą do grobu. Nie tolerował żadnej innej władzy. – Widziałem tę księgę.

STEINUNN (*w smutku*): Ty!

LOFTUR: Pewnej nocy leżałem na cmentarzu na jego grobie. Zakradła się do mnie myśl, że jeśli tylko bym chciał to mógłbym we śnie coś z niej przeczytać. Biskup Gottskálk stał przede mną w czerwonym ornacie i recytował coś z księgi. Trzymał ją tak wysoko, ze nie mogłem zobaczyć jego twarzy. Kiedy czytał strony te zwijały się i spadały w dół zamieniając się w popiół. (*Spogląda okrutnie na Steinunn, mówi tak jak by recytował z książek*). Ten, który z całej swej duszy życzy drugiemu człowiekowi śmierci, zwiesza głowę patrzy w ziemię i mówi: - (*Stoi struchły z przerażenia*). Nie, tych słów nie chcę pamiętać. (*Idzie do stołu, siada, zakrywa twarz rękoma wspierając łokcie na kolanach*).

STEINUNN (*stoi nieruchomo, twarz się jej rozjaśnia. Podchodzi do niego i klęka przed nim*): To dlatego, że wyglądasz na chorego, tak jakby ci coś bezustannie dolegało. (*Na wpół płacząc i uśmiechając się*). Bałam się, że to z mojego powodu. (*Wstaje, gładzi jego włosy*). Tak bardzo cię kocham. Wstydzę się o ty mówić ale miałam życzenie, żebyś był chory i żeby mogła się tobą opiekować. Byłabyem przy tobie dzień i noc. (*W rozpacz wznosi ręce do góry*). Nie wierzysz mi ale płakałam ze szczęścia. (*Pozwala opaść rękom na dół*). Widziałam raz dużą łatkę, szarą z suchości, która zazieleniła się w jedną noc. Mokra trawa płakała z radości. (*Znowu klęka na kolanach*). Będziemy walczyć razem przeciwko siłom zła. Kiedy podróżuję sama w ciemności, jestem przerażona, ale dwoje ludzi nie musi się niczego obawiać. (*Przez głos przebija się ton miłości*). Powiedziano mi, że dziecko odciąga wszystko co jest nieczyste. (*Szepcze*). Loftur!

LOFTUR (*wstaje*): Mam zamiar żyć z daleka od ludzi. Ludzie mi przeszkadzają. To nieznane szepcze do mnie tylko wtedy, kiedy jestem sam. To wskrzesza najjaśniejsze iskry z kamieni, kiedy uderzy się w nie w ciemności. Samotność jest moją ciemnością. – Czy to ważne co mówi służba, że nie śpię? Zauważałem, że mnie nienawidzą, ponieważ nie satysfakcjonują mnie tak małostkowe życzenia jakie mają oni. Natomiast moje życzenia są potężne i niczym nieograniczone. Na początku było życzenie. Życzeniami są dusze ludzkie.

STEINUNN: Nie słyszałeś, co powiedziałam?

LOFTUR: Irytuje mnie, że służba koncentruje się na mówieniu o mnie źle. (*Ironicznie*). Uważają, że kiedy myślę na głos, to rozmawiam z duchami. (*Zmienia głos*). Ależ tak, słyszałem co powiedziałaś.

STEINUNN: Pamiętasz, kiedy po całowałaś mnie ostatni raz? Czy ty już mnie nie kochasz?

LOFTUR: Nie wiem, czy jest mi dane kochać jakiegokolwiek człowieka. Jeżeli oboje zapomnimy, co było między nami, to będzie tak, jak by to nigdy się nie wydarzyło.

STEINUNN: Możesz o tym zapomnieć?

LOFTUR: Dlaczego nie mógłby to być tylko sen?

STEINUNN: Ciało pamięta. (*Ironicznie*). Czy boisz się swojego ojca?

LOFTUR: (*niecierpliwy*): Moja cierpliwość kiedyś się skończy. Wiesz również dobrze jak ja, dlaczego jesteśmy zmuszeni do spotykania się w ukryciu. Mój ojciec by się mnie wyparł, gdyby to wszystko wyszło na jaw. Pozwolił by relegować mnie ze szkoły. Nigdy nie otwierając książek czułbym się jak ślepiec. – Kiedy od skończenia szkoły minie pół roku będę mógł twardo postawić na swoim. Przyrzeknij, że będziesz na mnie czekać. Nieostrożność jest głupotą.

STEINUNN (*zaczyna płakać*): Jeśli pokażesz mi jakiś gest. – Nie podarowałeś mi ani jednego pocałunku.

LOFTUR: Co to są pocałunki? Przed chwilą pocałowałem usta dziecka.

STEINUNN (*Wstaje, w gorszym nastroju*): Zmieniłam się, ponieważ nie zależy ci na mnie już tak mocno jak kiedyś. (*Bierze głęboki oddech, dotyka srebrnych hoczków¹⁴ w kształcie kwiatów przy gorsecie*). Kiedyś powiedziałeś mi, że te srebrne hoczki były żywe, - każda posiadała swoją duszę. Mówiąc, że z każdym moim oddechem daje im życie. Więc biorę oddech tak jak brałam go kiedyś, mówię, śmieję się i płaczę w ten sam sposób co kiedyś. Wiosną byłeś na nogach o wschodzie słońca, kiedy rozpalałam ogień. Uważałeś za zabawne oglądać blask ognia na mojej twarzy. Teraz powinnam z satysfakcją napisać twoje imię w popiele.- Blask ognia ledwie się zmienił.

LOFTUR: Nie bądź taka gorliwa.

STEINUNN (*podchodzi szybko do niego*): Musisz wiedzieć, że nic nie zapomniałam z tego, co mi powiedziałeś. Napisałam wyściecone świadectwo, a twoje pocałunki je przypieczętowały. Płonący lak nie może być gorętszy niż twoje dawne pocałunki, wzięłam Boga na świadka. Jeśli twoja miłość była tylko po to, by spełnić twoją wolę, to była obłudna i popełniłeś błąd. Jestem biedna i nie mam żadnych przyjaciół. (*Smieje się*).

---

¹⁴ Srebrne hoczki są to podobne do haftek ozdoby z metalu umieszczone z przodu gorsetu kobiecego nakładanego na koszulę. Różnią się od haftek tym, że zamiast haczyków mają okrągłe oczka, przez które przedzierza się łańcuszek lub nitkę.

Ale nie pozwolę ci odejść. Dajesz mi siłę. (*Obejmuje go*). W moich objęciach mogłabym cię spalić na popiół.

LOFTUR: Ktoś może przyjść.

STEINUNN: Wszystko mi jedno, kto przyjdzie. Nawet jeśli byłby to twój ojciec. Ukrywasz coś przede mną. (*Patrzy mu prosto w twarz*). Miałabym życzenie by, uniósł do twojej twarzy płonące światło, bym widziała jej wyraz. (*Puszcza go*).

LOFTUR (*niespokojnie*): Nie wiem czy to jest twoja wina, ale wydaje mi się, że bezustannie walczę z jakimś obowiązkiem. Wymagasz, żebym ciągle myślał o tobie i o przyszłości. Zauważyłem to, chociaż tylko zagładnęłaś do salonu. Teraz to jest jak oskarżenie. Trudno mi to wytrzymać dłużej. Moje myśli powinny być wolne. (*Dotyka książek, jego spojrzenie staje się znaczące*). Jeśli chcesz mogę nigdy nie znaleźć tego czego szukam.

STEINUNN: Nienawidzę twoich książek.

LOFTUR: Niektórzy ludzie potrafią znaleźć, znajdujące się w ziemi żyły wodne. Potrafią uwolnić swoją duszę z ciała. Ja też to potrafię. (*Patrzy na Steinunn*). Kiedy pocałowałem cię po raz pierwszy, moja dusza była poza ciałem.

STEINUNN (*śmieje się ironicznie*): Twoja dusza była poza ciałem?

LOFTUR: Śmiejesz się? Zaraz ci powiem jak to się wydarzyło. (*Prowadzi ją do ławy. siadając*). Mieszkaś tu już jakiś czas, ale nie dlatego zwróciłem na ciebie swoją uwagę. Pewnego gorącego wieczoru wyszedłem na zewnątrz, by w zaciszu móc posiedzieć nad książkami. Usłyszałem, że ktoś śpiewa. Poszedłem za piosenką. Nie widziałaś mnie, ponieważ wycofałem się za duży kamień. Stałaś naga w rzece i kąpałaś się. Nigdy nie widziałem czegoś takiego co by miało na mnie tak głęboki wpływ. Drżałem ze strachu. (*Głos się staje cieplejszy*). Byłaś jak jedna z foczych panien¹⁵, które w noc św. Jana Chrzciciela zmieniają się w dziewczęta i tańczą na wybrzeżu. Miałem zamiar ukraść ci twoją foczą skórę. Miałem ci jej nie oddawać, nawet gdybyś powiedziała, że masz męża i

---

¹⁵Focze panny (dosł Selamejar) w folklorze islandzkim pojawia się legenda o pewnej foce, która na brzegu zdejmuje swoją foczą skórę i zamienia się w dziewczynę. Widzi to rybak, który pod wpływem piękna owej dziewczyny zakochuje się w niej. Jedynym sposobem, żeby dziewczyna nie zamieniła się z powrotem w fokę i nie uciekła do morza jest schowanie jej foczej skóry. Rybak chowa więc foczą skórę dziewczyny i żeni się z nią. Ta rodzi mu dzieci i przez pewien czas żyją wszyscy razem. Jednak pewnego dnia dziewczyna znajduje swoją foczą skórę, którą ukrył przed nią rybak. Zamienia się ona z powrotem w fokę i ucieka na zawsze do morza pozostawiając jego i dzieci na lądrze.

dzieci w morzu. Chciałem cię mieć tylko dla siebie przez całe swoje życie, chociaż byłby to podły czyn. (*Przybliża się do Steinunn*).

Steinunn wstaje.

LOFTUR (*Wstaje również szybko, łapie ją szybko za rękę*): Nie, musisz mnie wysuchać. (*Siadają znowu razem*). Od tamtej chwili nie mogłem o tobie zapomnieć. Jednej nocy kiedy myśl o tobie całkowicie mnie rozbudziła, wykradłem się na zewnątrz. Położyłem się wyciągnięty na plecach. (*Zamyka oczy*). Moja dusza unosiła się nad ziemią. Stałem przy twoim łóżku i całowałem cię. Sama mi mówiłaś, że tej samej nocy śniło ci się to samo. Widziałaś jak znikam w drzwiach, kiedy się obudziłaś. (*Kładzie rękę na jej talii i pochyla się nad nią by ją pocałować. Półgosem*). Steinunn!

STEINUNN (*wstaje*): Puść mnie!

LOFTUR (*śmieje się*): Powiedziałaś tak również wtedy, kiedy pocałowałem cię po raz pierwszy. (*Przysuwa ją gwałtownie do siebie i całuje*). Powinniśmy iść do naszej kryjówki w lesie. Tam gdzie byliśmy kiedy nie wiedziałem, czy to krew szemrza w moich uszach czy to tylko strumień. (*Milkną oboje. Słysząc kroki na zewnątrz*).

OLAF (*wchodzi, zatrzymuje się, kiedy widzi Steinunn odwraca się do Loftura*): Pomyślałem, że nie będzie ciebie w kościele. Przeszkodziłem wam?

LOFTUR (*bezradnie*): Nie, nie.

OLAF (*smutny*): Przede mną nie musicie się nigdzie ukrywać. Wiem, że oboje się kochacie.

Loftur milczy. Steinunn patrzy na Loftura, przechodzi obok Olafa do drzwi.

OLAF: Czy musisz już iść gdy akurat przyszedłem?

Steinunn wychodzi.

OLAF (*wchodzi do środka*): Loftur, przyszedłem żeby porozmawiać z tobą otwarcie w kwestii, która od dawna sprawia mi kłopoty. (*Siada na ławie, siedzi milczący*).

LOFTUR (*przesuwa krzesło i siada przy nim*): Co to za sprawa Olafie?

OLAF: Steinunn przebywa tutaj ponad miesiąc, odkąd przybyłem z ostatniej podróży po suszone ryby. Szybko zobaczyłem, że się zmieniła. Rozmawiała ze mną. Wcześniej zawsze zachowywała się przy mnie naturalnie. (*Głos staje się cieplejszy*). Wiesz, że gorliwe życzenie czyni człowieka łatwociernym. Ja, głupiec, uważałem, że zauważyła, że ją kocham i przez to stała się nieśmiała.

LOFTUR (*wstaje*): Olafie!

OLAF: Nie, nie przerywaj mi (*Loftur siada znowu*). Nie minęło dużo czasu by się zorientować, że to ty wywołujesz radość w jej oczach. Nie wierzyłem w to i robiłem sobie wyrzuty z tego powodu. Zrobiłem zasadzkę. Wcześniej rano, kiedy myśleliśmy, że jesteście sami widziałem was całujących się.

LOFTUR (*wstaje, ironicznie*): Czy to było przestępstwo?

OLAF (*wstaje*): Później cały czas walczyłem sam ze sobą. Wzrastała we mnie nienawiść. Próbowałem ją zniszczyć, ale było to tak, jakbym stał na grząskiej ziemi i podnosił ciężkie kamienie. Z każdą próbą zagłębiałem się bardziej. (*Milknie*).

LOFTUR: Co masz na myśli?

OLAF (*podchodzi do niego*): Nie chciałem mieć wrogich myśli w stosunku do ciebie. Jesteś moim przyjacielem. Zrozum, że było w twojej mocy, żeby postąpić inaczej, jeśli usłyszę jak to wypowiadasz to spróbuję ci wybaczyć.

LOFTUR (*równie ironicznie*): Czyżbym potrzebował twojego przebaczenia?

OLAF (*twardo, powstrzymuje się*): Masz wyrzuty sumienia. Potem poszedłem do domu, ty za to unikałeś spotkania ze mną sam na sam. Ci, którzy uważają, że uczynili зло drugiemu człowiekowi będą go zawsze nienawidzić.

LOFTUR: O co mnie oskarżasz?

OLAF: Pamiętasz kiedy byliśmy chłopcami i bawiliśmy się w „ślub”? Ty rezerwowałeś dla siebie prawa do królewskiej córki z obcego kraju, a ja- (*serdecznie*) ja rezerwowałem dla siebie Steinunn, moją małą kuzynkę.

LOFTUR: Możesz mieć królewską córkę.

ÓLAFUR (*przemawia z trudem*): Wiedziałeś, że to ja widziałem jak Steinunn przychodzi tutaj. Dokuczałeś mi z jej powodu za każdym razem, kiedy wymieniałem jej imię. (*Zły*). Wiedziałeś, że kochałem ją gorąco. Nie śmiejsz temu zaprzeczyć!

LOFTUR (*wacha się*): Nie wiedziałem, że będziesz tak zakochany w Steinunn. (*Z wyrzutem*). Dlaczego mi nie zaufałeś i nie powiedziałeś, że ją kochasz?

OLAF: Wiedziałeś, że to jedyna dziewczyna, na której mi zależało. Myślałem, że to wystarczy. (*Smutno*). Kiedy w dzieciństwie któryś z nas znalazło rzadki kwiat lub zagajnik z owocami, znalazca stawał się właścicielem danej rzeczy lub owego miejsca. Czasem oddawaliśmy te miejsca w posiadanie innym, ale nigdy nie kradliśmy. (*Z bólem*). Dlatego nie musieliśmy wyznaczać granicy pomiędzy nami.

LOFTUR (*niskim głosem*): Ja sam nie decydowałem.

OLAF: Próbowałem znaleźć ci wymówkę. Jesteś młodszy ode mnie, i masz gorący temperament. Próbowałem znaleźć się na twoim miejscu. Czy mógłbym w ten sposób zmienić się w stosunku do moich przyjaciół? Jak to jest, że tak nagle zakochałeś się? Chociaż nigdy przedtem nie zauważałeś Steinunn. Chciałeś się przekonać, że Steinunn nie jest dla mnie wystarczająco dobra? Czy jesteś jak dzieciak, który ma więcej przyjemności z zabawek gdy wie, że inni chcieliby je mieć?

LOFTUR: Nie oszczędzasz mnie.

OLAF: Dlaczego się nie bronisz?

LOFTUR: A co chcesz żebym powiedział?

OLAF: Każdego dnia spodziewałem się, że przyjdiesz do mnie. Pozbawiłeś mnie Steinunn, ale nie sprawiło ci to radości. Więc pozbawiłeś mnie również swojej przyjaźni. Nie życzę sobie cię oglądać jako żałosnego grzesznika. Jednakże chciałbym zobaczyć wasze szczęście. (*Entuzjastycznie*). Myślę, że mógłbym ci podać rękę jak bratu.

LOFTUR (*wzruszony*): Wiem, że źle postąpiłem w stosunku do ciebie. (*Podchodzi do niego, mówi cicho*): Potrafisz mi przebaczyć Olafie?

Olaf siedzi milczący.

LOFTUR (*odwraca się od niego*): Miałem do siebie żal o to przez długi czas.

OLAF (*wstaje*): Spróbuje być znowu twoim przyjacielem.

(*Spogląda na półkę z książkami, jego głos się całkowicie zmienia*). Musisz tak dużo czytać? Nie dbasz w ogóle o sen.

LOFTUR: Czytam więcej książek niż wymagają tego w szkole.

OLAF: To co mówi o tobie służba musi cię równocześnie bawić i irytować.

Krótką ciszą.

LOFTUR: Co mówią ludzie?

OLAF: Boją się ciebie. Myślą, że masz bliski związek z czymś nadprzyrodzonym.

LOFTUR: Dzisiaj słyszę to już drugi raz. Może biskup i mój ojciec dowiedzieli się już o tym?

OLAF: Jeszcze nie.

LOFTUR (*chłodno śmieje się*): Śmieszy mnie, że służba się mnie boi. (*Klęka na kolana przed książkami i wkłada je uważnie do komody*).

OLAF: Powiem im prosto w twarz, że to prawdziwa bzdura. Dlaczego próbowałbyś wejść w związek z siłami ciemności, ty, któremu wszystkie życzenia się spełniają. Co więcej ja nie wierzę w żadne moce nadprzyrodzone ani dobre ani złe.

LOFTUR (*z ironicznym humorem w głosie*): Kiedy gotowaliśmy sokole nóżki i jedliśmy je żeby nabrać sił, wtedy знаłeś wszystkie moje życzenia.

OLAF: Myślisz, że teraz ich nie znam?

LOFTUR (*patrzy z nad książek*): Miałeś kiedyś życzenie by poznać tajemnicę zmarłych?

OLAF (*zimno*): Zmarli nie mają żadnych tajemnic.

LOFTUR (*wstaje*): Wszyscy uważają się za takich mądrych. Ci sprawiedliwi mają iść do nieba a ci niesprawiedliwi w ogień piekielny. Pewnego razu z grobu została wykopana czaszka. Była ona ciemnobrązowa ze starości. Cała skóra na twarzoczaszce była zginita. Jedynie oczy zostały; były żywe i płonące z wściekłości. Ten człowiek został ukarany w ten sposób, że jego dusza nie mogła uwolnić się z ciała.

OLAF: Czyżbyś wierzył we wszystko co jest napisane w książkach?

LOFTUR: Wszystko dobrze pamiętam a wiele z tego co wiem jest z całą pewnością prawdą. (*Otwierając jedną z książek głaszcze miękko jej okładkę*). Dla niektórych osób te znaki są tak samo niezrozumiałe jak ptasie ślady na plaży, ale do mnie przemawiają tak, jakby były żywe. Mogą mnie rozśmieszyć lub zasmucić. Uczą mnie bardzo starej mądrości. Dusze zmarłych żyją w książkach.

OLAF (*ironicznie*): Tak, albo zmarli kłamią.

LOFTUR (*milczy przez chwilę*): Nie wierzysz w nadprzyrodzone moce. Jednak nie zaprzeczasz istnieniu ognia pod ziemią, chociaż nigdy go nie widziałeś. (*Kpiąco*). Ogień nigdy nie pojawia się inaczej jak ruda kocia łapa, która bawi się z ludźmi. Chociaż im służy, to zniszczenie jest jego naturą. W początkach czasu jakiś mądrzec oswoił jego działanie. (*Tajemniczo*). Jeśli ujawniłbym tobie, że ogień pod ziemią nie jest niczym innym jak cieniem diabła, zrozumiałbyś mnie.

OLAF: Zaczynam się bać, że nie dostrzegasz wszystkich znaków.

LOFTUR (*głos płonie z irytacji*): Bóg ulepił człowieka z gliny, ale glina była wypalona w ogniu. Dlatego tylko nieliczni mają władzę nad sobą. Pomyśl teraz o istocie, której ogień jest cieniem. Jeśli jakikolwiek człowiek potrafiłby ujarzmić tę istotę... Lubisz konie. Jeśli chcesz możesz mieć kontrolę nad tymi nie wytresowanymi. Zamierzam wykorzystać ciemność.

OLAF (*podchodzi do niego, jego głos jest łagodny*): Mam poważne obawy co do ciebie, Loftur. Nie żyjesz w rzeczywistości, tylko w jakiś chorych marzeniach. Nadwyrężasz się, powinieneś odpocząć.

LOFTUR (*spokojnie*): Nikt nie wie, jak dużo może zostać utracone w jednej nieostrożnej chwili i właśnie w tej chwili pojawi się wielka prawda, do której nikt nie będzie gotowy wyjść naprzeciw. Nie wiesz jak często walczyłem ze snem, kiedy ten próbował mnie obezwładnić. Nienawidzę snu, ponieważ on kradnie mi czas. Ale wy wszyscy żyjecie tak, jakbyście mieli przed sobą życie wieczne.

OLAF: Odpoczynek i praca towarzyszą sobie nawzajem. Pamiętaj, że dbanie o siebie jest twoją powinnością w stosunku do nich.

LOFTUR (*niecierpliwy*): Nie potrzebujemy większej ilości słów. Będziemy tym czym jesteśmy. Nigdy nie ma jednego kompromisu.

(*Siada przy stole i otwiera książkę*).

OLAF: Zamierzałem cię ostrzec. Twój ojciec ma dużą władzę ale jest ona ograniczona tak samo jak innych. Może być dla ciebie niebezpiecznie jeśli biskup usłyszy luźne rozmowy służby.

LOFTUR: Jesteś niezłomny jak strumień. Służba nie może mi w niczym zaszkodzić. Ty i Steinunn macie jakieś halucynacje. Jestem wami zmęczony. (*Pochyla się nad książką*).

OLAF (*Stoi cicho przez chwilę, głos jest twardy a wyraz twarzy lodowaty, idzie do Loftura*): Jesteś zmęczony Steinunn?

LOFTUR (*kontynuuje czytanie, nie odpowiada. Na zewnątrz słychać tętent. Loftur spogląda w górę*): Kto przyjeżdża tak późno na wieczorną mszę?

OLAF (gorliwie): Spodziewałem się, że twarz rozjaśni ci się kiedy usłyszysz jej imię - Steinunn. (*Łapie Loftura za ramię i wyciąga go z krzesła*). Zrobiłeś sobie z niej zabawkę?

LOFTUR (*zaszokowany*): Co się z tobą dzieje, człowiek?

OLAF: Nie znam już więcej twoich życzeń. Może tak być, że ty już wcale mnie nie znasz. (*Puszcza Loftura*).

LOFTUR (*przeciąga się*): Kto cię prosił, żeby wpychać nos w nie swoje sprawy?

OLAF (*bierze książkę*): Zabrałeś mi dziewczynę, którą kochałem. Jeśli nie będziesz jej dobrze traktował, to będziesz się musiał tego nauczyć. (*Łamie drewnianą okładkę książki i rzuca książkę na ziemię*).

LOFTUR: Zwariowałeś? (*Pochyla się nad książką i podnosi ją z podłogi*).

DÍSA (*stoi w drzwiach śmiejąc się*): Przyjechałam!

LOFTUR (*zaskoczony*): Przyjechałaś?

DÍSA: Nie widzisz mnie? (Śmieje się). Jacy wy jesteście śmiertelnie poważni. Nie zamierzacie się ze mną przywitać? (*Wita ich pocałunkiem*). Witaj Olafie. Witaj Loftur.

LOFTUR i OLAF: Witaj w domu.

DÍSA (*entuzjastycznie*): Słyszę śpiewy z wieczornej mszy. Czy tata z mamą są w kościele?

LOFTUR: Tak.

DÍSA: Myślę, że będą zaskoczeni, widząc mnie. Jak się czują rodzice i wy wszyscy? (*W czasie gdy mówi rozbiera się z rzeczy podróżnych*).

LOFTUR: Czujemy się dobrze, a ty?

DÍSA: Czuję się wspaniale. Bez wątpienia cudownie być znowu w domu. Przyjechałam galopem, przed resztą moich kompanów podróży. Tylko wy jedni nie poszliście do kościoła?

LOFTUR: Tak.

DÍSA: Poganie!

OLAF: Moja kuzynka Steinunn również nie poszła do kościoła.

DÍSA: Doprawdy, jej akurat nie znam. (*Entuzjastycznie*). Zapomniałam o moim koniu. (Do Olafa): Czy mógłbyś się pośpieszyć i rozkulbaczyć go? Potem będzie się mógł położyć na ziemi. Jest całkowicie spocony, kochane zwierzę.

Olaf wychodzi.

DÍSA (*Mówi bardzo szybko*): Wyobraź sobie, co mi się śniło w nocy. (*Uroczyście*). Widziałam gniadego konia płynącego przez rzekę. Z miejsca przepłynął ją całą, bez problemu. (*Macha rękami żeby to pokazać. Idzie szybko do okna, otwiera je, wskazuje na zewnątrz*). Tak, przybył stamtąd. (*Odgłos śpiewu z kościoła*). Cii! Mój kochany stary kościół! (*Słucha.- Śpiew cichnie.- Patrzy na Loftura, wybucha głośnym śmiechem*). Ale się gapisz!

LOFTUR (*wahając się*): Przez ten rok dorosłaś. Kiedy wyjechałaś byłaś jeszcze dzieckiem.

DÍSA (*zadowolona z siebie*): Tak, możesz w to wierzyć, że jestem już dorosła. Nie mogę już się zmieścić w żadną z moich starych sukienek. (*Podchodzi do Loftura, szepcze śmiejąc się*). Mogę powiedzieć więcej, mam zalotnika! (*Cofa się na wpół zawstydzona. W tym samym momencie znowu się uśmiecha, wskazuje*). Tam jest konar, który wygląda jak pomarszczona twarz. Nigdy tego nie zapomnę kiedy zachęciłeś mnie do siedzenia całą

godzinę i czekania aż, końskie muchy, które tam fruwały zaczną na nim siadać, a gdy to się stanie on zamruga oczami. (*Robi miny i mruga oczami. Grozi mu zaciśniętymi pięściami*). Ty niedobry chłopcze! Nie, teraz idę odwiedzić nasz salon. Idziesz ze mną? LOFTUR (*zachowuje się tak jak by mu było wszystko jedno*). Więc, młoda damo, masz zalotnika?

DÍSA (*triumfując*): Dlaczego miałbyś w to wątpić! Co byś zrobił gdybym powiedziała mu "tak"?

Loftur patrzy na nią przez chwilę zaszokowany.

DÍSA (*niecierpliwie*): Powiedz to!

LOFTUR: Osiodłałbym mojego rumaka i pojechał z moją drużyną najkrótszą drogą przez pustkowie. Wyzwałem go na pojedynek, a na pole bitwy wybralibyśmy rwaną nurt rzeki. Jego krew zabarwiłaby ziemię tak jak płatki czerwonych róż.

DÍSA (*Przerywa mu śmiechem, przez chwilę przygląda mu się uważnie*): Co? Wciąż uważasz, że można mi wmówić te wszystkie niestworzone rzeczy, tak jak wtedy, gdy byliśmy dziećmi? Nie masz żadnego rumaka, żadnej drużyny a pustkowie jest nieprzejezdne zimą.

LOFTUR (*nagle robi się smutny*): Och, jak ja za tym mocno tesknię, byśmy wciąż byli dziećmi!

DÍSA (*cicho*): Dlaczego mówisz to tak smutno? (*Patrzy na niego z uwagą i przywiązaniem*). Jakiś ty blady i zmęczony na twarzy. Byłeś chory?

LOFTUR (*ma zdecydowany wyraz twarzy*): Nie, jestem całkiem zdrowy. (*Schyla się i wrzuca niedbale książkę do komody*).

DÍSA (*Patrzy na niego*): Przydarzyły ci się jakieś nieszczęścia?

Loftur nie odpowiada.

DÍSA (*nagle*): Wiem, że cieszyłeś się na wyjazd za granicę, tak jak mój ojciec, żeby stać się naprawdę uczonym człowiekiem. Czy twój ojciec wyraził zgodę na tę podróż?

LOFTUR (*prostuje się*): Nie wiem.

DÍSA (*szczęśliwa*): Widzisz więc, że mam dobre podejrzenia do tego, co zaprzata twoją uwagę. (*Energicznie*). Wezmę na siebie rozmowę z twoim ojcem. Nie pamiętam, żeby chociaż raz mi odmówił, kiedy go o coś prosiłam. Jeśli się będzie opierał, to poproszę mojego tatę o wsparcie w tej sprawie. Wiem, że twój ojciec ugnie się przed nim. Nie musisz się niczego obawiać.

LOFTUR (*słabo*): Powiedz mi coś o podróży. Przejechaliście przez góry?, Mieliście dobrą pogodę?

DÍSA (*przepraszaćco*): Całą drogę mieliśmy wspaniałą pogodę. Pojechaliśmy drogą Kjalvegur¹⁶. (*Energicznie*). Czy twój ojciec nie jest skłonny z moim tatą?

LOFTUR: Nic mi o tym nie wiadomo.

DÍSA (*nieświadomie poprawia na sobie swoje rzeczy podróżne*): Wiem, że mamie wydaje się, że twój ojciec jest dość apodyktyczny. Moim zdaniem to normalne, że mój tata cały czas myśli o królestwie niebieskim. Z całą pewnością, kiedy staniesz się uczonym człowiekiem, to z pewnością nie będziesz rozmyślać o majątku i finansach. Jak uważasz?

LOFTUR (*patrzy na nią przez cały czas kiedy ona mówi. Głos jest serdeczny, ale nie mocny*): Czemu nie myślałem o tobie wcześniej!

DÍSA: Dlaczego nie chcesz mi powiedzieć w zaufaniu co ci dolega. Zawsze byliśmy jak rodzeństwo.

LOFTUR: Miałbym życzenie, by stać się wolnym człowiekiem i móc pożeglować za granicę. Wydaje mi się, że miałem również życzenie byś stanęła w drzwiach salonu. (*Patrzy na nią*). Pomyśl o statku, który stoi na kotwicy, ale wciąż chce dalej żeglować.

DÍSA (*potrzasą głową*): Nie wiem, co masz na myśli.

LOFTUR (*spokojnie*): Wiele razy żeglowałem w myślach. Stałem na samym środku pustkowia i żeglowałem daleko, daleko przez morze do kraju na południu. Lodowce były białe, jak rozciągnięty żagiel, na który świeci słońce, a niebieskie góry podnosiły się wysoko do nieba i opadały jak przybrzeżne fale.

DÍSA (*patrzy na niego z uwielbieniem w oczach, nagle na jej twarzy pojawia się uśmiech*): To przypomina mi naszą starą zabawę kiedy lataliśmy razem na twoim latającym dywanie. (*wskazuje*). Ten, nasz stary dywan, wciąż tam leży. (*Idzie w tamtą stronę*).

LOFTUR (*podchodzi do zwiniętego dywanu*): Teraz tato używa go jako oparcia pod nogi. Powinniśmy sprawdzić, czy wciąż posiada swoją magiczną moc.

DÍSA: Tak.

Biorą dywan i rozwijają go na podłodze.

LOFTUR (*wchodzi na dywan*): Chodź, leć ze mną.

---

¹⁶ Kjalvegur albo Kjölur- jest jedną z dwóch dróg szutrowych prowadzącej przez środek Islandii gdzie znajduje się pustynia arktyczna. Jej długość wynosi 164 km i łączy bezpośrednio południową i północną część wyspy. Zimą jest nieprzejezdna.

DÍSA (śmieje się): Wciąż jesteś takim głuptasem?

LOFTUR (kiwa poważnie głową): Chodź!

DÍSA: Nie, nie chcę.

LOFTUR (podaje jej rękę): Chodź Dísa!

Dísa podchodzi do niego, wchodzi na dywan. W międzyczasie Dísa i Loftur rozmawiają razem. Na niebie widać błyszczącą czerwień wieczoru.

LOFTUR (chwytą ją w talii): Teraz pozwólmy naszym oczom zobaczyć to lepiej. (*Dísa zamyka oczy. Loftur mamrocze, tak jakby wypowiadał jakieś zaklęcie*). Leć, leć, tkanino-do jakiego chcesz kraju! (*Dmuchawa w zamknięte oczy Dísy*). Teraz wiatr wieje nam w zamknięte oczy. (*Znowu zamyka oczy. Kołyszą się tam i z powrotem*). Zobacz, jak kraj przemyka pod naszymi stopami. Teraz jesteśmy wysoko ponad chmurami. Słyszysz szmer w oddali? – To morze. (*Mamrocze*). Leć, dywanie! (*Otwiera oczy i patrzy na Dísę*). Czy rozpoznajesz studnię życzeń, w której tańczą kamienie? Tam lecimy. Owe kamienie wyskakują z wody w niezliczonej ilości, jedne nakrapiane, inne jednobarwne. Każdy wyjątkowy w swej naturze. Tak różne, jak ludzkie myśli. (*Przez otwarte okno słychać ciche preludium z kościoła*). Jeden z nich jest kamieniem życia, czerwonym jak krew. Inny jest jak czapka niewidka, ciemnoniebieskim, poprzetykanym złotymi żyłami. Jest tam również kamień dający łatwe rozwiązań, w ciemnym kolorze; ma kształt serca. (*Loftur zaciska i otwiera pięści*). Ale stąd nie widać samego kamienia życzeń, ponieważ leży on na samym dole studni życzeń i nigdy nie bierze udziału w tańcach. Lecz jego biała poświata przebijająca się przez wodę. (*Głos dźwięczy z radości*). Kiedy poświata z kamienia zabłyszczy na twarzy jakiegoś człowieka, wtedy spełnia się jego życzenie. Teraz blask poświaty odbija się na mojej twarzy! – Dísa! Dísa! (*Puszcza ją, stoi z szeroko wyciągniętymi ramionami*). Teraz pocałuj mnie!

Dísa otwiera oczy, patrzy na niego, zarzuca mu ręce na szyję i całuje go.

Kurtyna.

Galdra-Loftur

Leikrit í þremur þáttum.

FYRSTI ÞÁTTUR

Hölar i Hjaltadal. Stofa rāðsmannsins. Rökkar. Tvær gluggar. Tunið, sem hallar nöður að anni, og halsar fyrir handan ána, sjást óglögt gegnum gluggana. Fyrir leiksviðinu miðju, milli gluggana, stendur forn skatthol¹. Lokrekki² í horinnu hægra megin. Borð, bekkrir og stólar. Ljósastíkar, strokkertir³. Mikl og vönduð dragkista uppruð þitò hægra megin. Bókalilla. Hægra megin, frent dleikvörinu, dyr fra göngunum. Minni dyr a miðju þili vinstra megin. Summadagstvöld. Sex ölmusumenn, sumir sítja, sumir eru á ryðli.

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR (*segir frá*): Ég bið þig ekki um visðóm, því að af honum hef ég nóg sjálfur, en nú bið ég þig um miskunn þina.

ANNAR ÖLMUSUMAÐUR: Voru það seinstu orðin hans?

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR: Já, það voru seinstu orðin hans.

ANNAR ÖLMUSUMAÐUR: Við vorum aðkomumenn á sama þe, þegar ég sí hann í fyrsta skipti. Hann sat á rúmstokk, með pokum sinn á bakinu.

Sneuma á átjándu öld.

¹ *skathol*: kommoða með dragloki eða plötum sem draga má út,

² oft með skap ofan á.
³ *lokerkja*: rum sem loka má fyrir.

LANDSHORNAFLAKKARINN: Hvaða maður var það?

Ég er ölkunnugur í þessum landsfjörðungi.

ÞRIBJÖÖLMUSUMAÐUR: Það var auningi. Ef hann bar

ekki poka á bakið, helt hann, að hann mundi steypast

á höfnöð af því að það væri svo þungt af visdómi.

LANDSHORNAFLAKKARINN (*hlaer*): Hann hefði verið

gaman að sjá.

FJORÐI ÖLMUSUMAÐUR: Þér hefði ekki komið hlátur

í hug, hefðir þú séð hamn. Þeir, sem eru veikir á sinninu,

verðskulda öðrum frenum að vera guðs ölmusur.

FIMMTI ÖLMUSUMAÐUR (*hefur horft ut um gluggarni*): Áin fer sivaxandi. Það hýtur að hafa right feikin

öll upp til fjallanna.

TÍU ÍRA GÖMUL *tegla leiðir blanda ölmusumann inn. Hann*

heldur á lílum böggvi undir handleggnum.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Guð bessi þig.

Blindi ölmusumaðurinn *víkur til vinstrí*.

TELPAN: Hingað, afi minn.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Það er af gömlum vana,

dóttir min, – frá þeim árum, þegar okkur var boðið inn

i biskupsstofuna. (*Sætt*). – Hvað erum við margin?

FJÓRDI ÖLMUSUMAÐUR: Við vorum sex fyrir.

Kirkjuklukkumar *hringia*.

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR: Þetta er önnur hriving.

Bráðum kemur hera biskupinn.

VINNUKONAN (*kemur inn, gengur til telfumunar*): Bisk-

upsfrið vill finna þig. Hún sa þig og afa þum úti á hlað-

inn.

Teljan dregur sig fámin i hlé.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Far þú barnið mitt. Frí-

in vill þér ekki annað en allt það beztu. Ég bið eftr þér.

30

Vinnukonan og teljan fara.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Hver stígur í stólinn í kvöld?

FIMMTI ÖLMUSUMAÐUR: Dómkirkju presturinn.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Þegar herra biskupinn stígur ekki í stólinn, er söngurinn mesta ununin. Oft hefur mig undrað, að annað eins stórhýsi skuli vera jafn mjúkraddað.

LOFTUR (*komur inn, snipast um*): Hér eru þær allar í einum hop, möguru kýrnar hans Faraðs. (*Gengur til blinda ölmusumannsins, leggur homina d öxlina á honum*). Ég á ekki við þig. Eru með petta, sem ég bað þig að útvega móti?

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN (*leysir utan af böglum um – gamalli bók í tréspjöldum*): Eigandinn sagði, að bokin væri ekki föl, en hann skyldi ljá þér hana mánaðartíma, vegna þess að þu ert sonur ráðsmannsins og læður maður. (*Reitir honum bokina*). Ég lofaði að fera honum bokina aftur skilvistlega.

LOFTUR (*þlöður í bokinni andartak*): Ef faðir minn spryr eftir mér, skalt þú segja honum, að ég sé lasinn og hafi lagt míg út at. (*Tekur skilding uppp ír usaqyngu sinni*). Hérna er ofurlitið bóknun fyrir ómakið. (*Opnar hurðina til vinstri, fer*).

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR (*gjúfur homauga til hurðarinnar*): Hann á hegt með að skopast að okkur auningi-junum. Hann hefur aldrei burkt að svelta.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Auðeði eru ekki ævin-

lega til hamingju. Oft er óánegr lund samfara sífullum maga.

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR: Heyrt hef ég því fleyst, að

31

hann grúski í fleiri fræðum en þeim, sem líta að prestskapnum einum, þú eftir ofgöður til að vera erindreki hans.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN: Yfir hverju býrðn, sem

bú þorir ekki að segja hreinskilinslega?

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR: Við þurum ekki að fara

langt aftur í timann. Á dögum biskupsins sela urðu

nokkrir lærisveinar skólaans uppyvisir að því að fara með

galdur. Allt, sem hefur gerzt, getur komið fyrir aftur.

Biskupinn í messaskriftu og riðsmaðurinn kirkjuklæður

koma.

ALLIR ÖLMUSUMENNIRNIR (standa upph): Guð gefi

herra biskupinum langa lífðaga.

BISKUPINN (*víngjarmlega*): Sírjóð þið kyrir.

Bindi ölmusumadurinn setz, hinir standa. Ráðsmaðurinn

gengir að skattholinni, dregerur út skulffu, tekur upph þen-

ingastranga¹.

BISKUPINN (*jafnfrængjarmlega*): Mér hefur borist til eyyna,

að þið veruð ónægðir með það, hvverig ég skipti ölmus-

unum. Ýkki ykkur ég vera of smágiðfull?

ÖLMUSUMENNIRNIR: Nei, guð hjálpi okkar.

BISKUPINN (*i þaðmblíðum málromi*): Ykkur er óhett að

koma til míni með allar ykkar áhyggjur. Hreinsklini er

dýgð.

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR (*herðir upph hugann*): Okkur

finsst einungis, að við, sem komum hér að staðaldu, séum

nánara tengdri biskupstólinum en þeir forumenn, sem

rekast hingað stökü sinnum. (*Darfari*). Fer ekki með

samleika?

ALLIR ÖLMUSUMENNIRNIR (*nema sú bindi og lands-*

horna-flakkarinn): Jú.

1 strangi: samanvafum, flangur

bögull.

PRÍBJÍ ÖLMUSUMAÐUR: Herra biskupinn er jafngjaf-

mildur við alla.

BISKUPINN: Hver ykkar er minnst þurfundir? Ég dreg af

hans hluta og beti því við hluta þess, sem er aunnastur.

Ölmusumennirnir þegja.

RÁÐSMAÐURINN: Biskupinn biður eftir svari. (*Rétir*

biskupinum þemmingana).

FYRSTI ÖLMUSUMAÐUR: EKKI ER ÉG MINNSTUR þurfa-

maðurinn, en ég verðskulda miskununsemi yðar síður en

hinir.

BISKUPINN (*kuldalega*): Ég spurði ekki um það (*Útlíðar*

ölmusumum). Taktoð nú hver sinn skerf, og biðjið guð að

uppreta öftundskína úr hjörtum ykkar. Farið i friði.

Ölmusumennirnir líúa biskupinum, tala þukkaryði, fara.

Bindi maðurinn sítar kyrr.

RÁÐSMAÐURINN (*riðar*): Ég gaf þér sól og stjórnur, og

bú bakkadoir mér ekki.

BLINDI ÖLMUSUMAÐURINN (*riðar*): Éf þeir fengi

að ráða, mundu þeir skipta eignum stólsins á milli sín,

án amarrar heimilda en öfundarinnar.

BISKUPINN: Stóllinn er svo efnun búinn, að guðs ölmus-

ur þurta ekki að fara héðan tönnhentar.

Biskupsfriði kemur, stóðað miðst í dýrunum.

RÁÐSMAÐURINN: Vegabætur og bryr myndu beta hag-

benda og auka tekjur stólsins, þá gati farið svo, að stóll-

inn fengi fjármagn til að smiða nýja kirkju, sem veri

hæri undir ris en óll önnur hús á Íslandi.

BISKUPINN: Jafnvel sá veslasti ölmusumaður er musterí

guðs, þó að það hrynnji fyr en bau, sem reist eru úr steini.

BISKUPSFRIÐI: Ráðsmaðurinn ber umhyggju

fyrir

mörgu. Ert þú reiðubúinn að ganga í kirkju?

BISKUPINN: JÁ, ÉG ER REIÐUBÚINN, ELSKAN MIN.

BISKUPSF'RÚIN (*víð blinda mannum*): Tátan þín kemur

að vönnu spori, þegar loktö er að greiða henni. (*Víð biskupum*): Hún miunti mig svo mikil dóttur okkar, begar hún var á hennar aldi, að mér datt í hug að gefa henni einn af gónum kjófumum hennar.

RÁÐSMADURINN: Hvenær er búið við, að biskupsdóttirin komi heim?

BISKUPSF'RÚIN (*án þess að líta við honum*): Við eignum von á henni á hvéjum degi.

BISKUPINN (*ástíðvega*): Þú hlakkar til að sjá hana aftur. BISKUPSF'RÚIN (*gengur til dyramu*): Já, þetta hefur verið langt ár, þó að eг vissi hana í góðra manna höndum.

pau fara.

RÁÐSMADURINN (*lokar skatuholmu*): Veit þú, hvort

sonur minn hefur verið hér?

BLINDI MADURINN: Hann var hér rétt áðan. Ég átti að segia þér, ef þú spryrðir eftir honum, að hann veri lasinn og hefði lagt útaf.

RÁÐSMADURINN (*ábyggjifullur*): Biskupinn saknar hans í kirkjunnii. (*Óþumar kljóðlega hurðina og hvíslar*). Loftur! (*Sviþurinn verður innilegur*. *Hann hallar aðfyr hurðini, snýr sér að blinda mannum*): Ég het ekki geð i mért til að veikja hann. Hann hefui elfaust vækð yfir bokunum fram á rauðanótt. (*Brosir*), Hann var kallaður „litti bískupinn“, þegar hann var í bernsku, vegna þess að hann var svo oft viðutan. (*Gengur til dyramu, nemur sláðar*): Ég hitti þig eftir messu. (*Fer*).

Bindi maðurinn hustar eftir fóatalakini, dregur upph slór-eflis dhórnóttan vasakíti, skildingum er hrygt í eitt hornið, ham bætir nýju skildingum við, stíur kyr.

LOFTUR (*kemur inn með bokina í hendi*, setzt and-spénus blinda mannum, horfir hvast á hann): Hvað

hefur þú verið lengi blindur?

BLINDI MADURINN: Ég hef ferðað nálega fjóra tugi ára í myrkru.

LOFTUR: Þú hefur vaftaust þrássinnis óskað, að þú fengir aftur sjónum?

BLINDI MADURINN (*þegir stundarkornu*): Dekkir þú söguna um fejumannin og þorlák helga?

BLINDI MADURINN: Það var um hávetur, í frosti og skafnellingi. Ferjumaðurinn átti að flytja kapeláninn¹ frá Skálholts yfir Hvítá. Þegar hann var kominn yfir ána, sátu þar 10 guðs ölmusur og baðu um ferju heim til Skálholts. Af góðsemi gaf hann þeim öllum far. Báturinn varð offlaðinn og honum hvoldi. Ferjumaðurinn var skinnvæddur, fóin fyltust af vatni og hann sökk til botns.

Hann freistaði að vaða til lands. En þegar hann megnæði ekki að halda lengur niðri í sér andanum, hét hann á þorlák helga og bað bess að lík sitt metti reka á land Skálholts megin. Þá sá hann hond, sem sónaði vatnumi burt frá vitum hans. Þetta gerðist privegas, og ferjumaðurinn náiði landi, heill a hífi.

LOFTUR: Hví segir þú mér þessa sögu?

BLINDI MADURINN: Ég hef þrássinnis óskað, að hondguðs miskunnar sónaði myrkru burt frá augunum á mért.

LOFTUR (*röddin logar af dökfa*): Erru viss um, að ósk

þín hafi verið nýgu brennandi?

Bindi maðurinn þegir.

LOFTUR: Ég veit, að ósk mansins getur gert kraftaverk.

Hún hefur gert það fyrr á tínum og gerir það einn í dag.

¹ kapellán: aðstoðarprestur.

Vinnukonan og telpan koma inn. Telpan er i nýjum kjöl,

vinnukonan heldur á böggli.

TELPAN (*hleyþur til aða síns*): Finndu, aði, ég hef fengið

nýjan, ljónandi fallegan kjól. Það eru kniplingar¹ í háls-

málini.

VINNUKONAN: Já, hún er orðin stásleg. Biskupsfrúin létt

hana fara úr góðum flíkunum og gat henni aflatnað.

BLINDI MADURINN: Mundirðu eftir að þakka frúni?

VINNUKONAN: Já, hún mundi eftir því.

LOFTUR (*hefur starð forvið á telpuna, gengur til hennar og sýktur á henni kollinn*): En hvað hárðið á þér er

síkinjukt. Viðtu vera unnustan minn? (*Telpan hnifvar*

síg upph að aða sínum. Loftur brosir). Ertu feimin? (*Teikur*

upph vasaþvngjuna).

Kirkikuþukkurnar hringja.

VINNUKONAN (*leggur frá sér böggulinn*): Nú verðurðu

sjálf að sjá um dötíð Pitt. Ég verð að flýta mér í kirkju.

(*Fer*).

BLINDI MADURINN (*stendur upph*): Við förum tilka.

LOFTUR (*heldur á sílfurskiðingi*): Geymdu hamn í vasanum á fallega nýja kjólnum þínun. (*Singur skildingum*

nöður i vasa hemnar).

Telpan kyssir Loft.

BLINDI MADURINN (*a leið til dyranu, snýr sér að Lofti*): Ég óskaði, þangað til það varð mér til syndar.

Begar ég let af að óska, fékk ég loksins frið í sálina. (*Þau*

fara),

Loftur horfir að eftir þeim andartak. Öpnar bókina. Hún er í spjaldbindi². Úpphafsstafurinn, letrður með rauðu

bleki, tekur yfir halfu síðu. Hann leggur bókina á borðið, 1 knipflingar: leggingar.

2 spjaldbindi: bókin er bundin í tréspjöld.

tekar lykil og opnar dragkísuna, krypur, tekar þekur

upph úr dragkísunni og hleður þeim í kringum sig. Er

auðsynilega að teit að einhverju.

STEINUNN (*kemur inn í dýrnar, í hálfum hljóðum*):

Loftur!

Loftur heyrir ekki.

STEINUNN (*herra, sorgbitin*): Loftur!

LOFTUR (*litur upph. Þegar hann sér Steinunnini, dofnar yfir honum*): Ert það þú?

STEINUNN: Bjóstu við einhverjum öðrum?

LOFTUR: Ég hél, að þú værr í kirkju.

STEINUNN: Það var sú tið, að þú þekktir fóatakatið mitt.

Nú þekkir þú ekki einu sinni malrónuminn minn.

LOFTUR: Komstu til þess að álusa mér?

STEINUNN: Nei. (*Þegir andartak*). Ég for í sparifötin míni

í dag. Ég veit, að það gleðir þig, að ég sé vel til fara.

Horfou á mig.

LOFTUR (*stendur upph*): Mér þykir þú fallegust í hvers-dagsfotunum. Hvað viðtu mér?

STEINUNN (*atharleg*): Ég þarf að tala við þig.

LOFTUR: Vinnufolkkið er farið að singa saman nefnum,

— ég sé það að þér.

STEINUNN: Nái.

LOFTUR: Hvað er það þá, sem þú vilt mér?

STEINUNN *gengur þegangið til að glugganum.*

LOFTUR (*gengur á eftir henni, mykir röddina*): Er það

um ókonna tímann?

STEINUNN (*krokar á riðuna í leiðshu*): Einu sinni í sumar

fannst mér ég hafa drýgt stóran glep. Mér fannst vera hráslagarökkr í stofnumi, eins og það væri hæla á rúðunum.

En rómur þinn þiddi hana.

LOFTUR (*hefur staðið og horft á hana*): Heldurðu, að þú

í tréspjöld.

mynndir sakna mán, ef ég væri díann?

STEINUNN (*smýr séi að homum*): Þú veit, það.

LOFTUR (*gengur að dragkistumi*): Ég veit, að þú yrðir sorgbítin fyrstu mánuðina. Ef til vill pangad til lefðið væri gróð. (*Kryþur aður nūður*) Þo að sár flestra mamma gróði fyrr en sár jarðarinnar. (*Hleður fleiri bókum í kringum sig*).

STEINUNN (*með þykkið*): Ég vildi, að ég mætti brema ölhun bókanum þínum.

LOFTUR: Hvað hafa þær unnið til saka?

STEINUNN (*nægætuslega*): Þu ert svo þreytulegur. þú vinnur allt af mikil. Það hefur engin manneskjá þol til þess að vinna eins og þú, hvíðarlaut dega og nætur. þú harft þess ekki heldur. Ég hef heyrt rektonum clást að því hvað þú verir lærdur. Ég er viss um, að þú getur lokkið náminu i vetrur, þo að þú litur ekki í bók framar.

LOFTUR: Það hygg ég líka sjálfur.

STEINUNN: En það geturðu ekki, ef þú ofþýður þér og missir heilkuna. þú ættir að minnsta kosti ekki að neita þér um svefn.

LOFTUR (*i miðjum bókahlaðanum*): Dvi meira sem ég les, því minna finnst mér ég vita.

STEINUNN (*ráðþrota*): Öll metorðagind föður þínus safnast um þig, af því að þú ert einkabarnið hans. Ég kvíði því sundum, að hún verði þér af þung byrði.

LOFTUR (*stendur upph*): Metnaður minn og föður míns eiga engar leiðir saman.

STEINUNN (*bystari*): Hvað ætlarðu þér síðlatur? LOFTUR: Ég – Ég vil standa með alla vizku manna á þróskuldi Leynاردómanna.

STEINUNN (*ötastegin*): Leynاردómannað! Hvað áttu við? Loftur þegir, rjallaðu óð blöðin í bókinu.

STEINUNN (*færir sig nær homum*): Vinnufólkis er farið að tala illa um þig. Það segir, að þú lesir í oguðlegum bókum. Það njósnat um þig. Það hefur heyrт þig tala út í loftið í einrúni. Það heldur, að þú sért á tali við anda.

LOFTUR (*stigur tvö spor*): Beir, sem ekkiert vita, legja trúnað á allt.

STEINUNN: Ég hef ekki varað þig við fyrr, at því að ég veit, að faðir þín er í svo miklu álti, að hans vegna þorir það ekki að hafa betta í hámaði. En ósvíni þess fer vaxandi. Það segist hafa séð þig úti í kirkjugarði um hánoðt.

LOFTUR (*smýr séi að henni*): Var það þetta, sem þú ætlaðir að segja mér?

STEINUNN (*svavar ekki spurningum*, *gengur fast að homum*): Sjálfss þín vegna attíð þú að hvíla þig um stund frá bókalestrinum, þú partft ekki þar fyrir að síja að eðum höndum. Gakktu að vinnu með heimafólkini. Þá hætir það að tala illa um þig. Og mér væri það óumræðileg gleði að hevra ljáinn syngja í höndunum á þér.

LOFTUR: En þá! Hvað heldur þú um þetta?

STEINUNN: Þú hefur breytzt mikil þennan tíma, sem við höllum þekkt. Við mig ert þú orðinn eins og annar maður. Sundum þekki ég þig varia, jafnvel andlitið er breytt.

Þegar þú minnist á dauðann aðan, heft ég að þú verir veikur.

LOFTUR (*verður levis á svipinn andartak, dettur í hug að hreða Steinunni, gleymir því i dkafanum*): Ef ég vildi réttá hondina út í myrkrið, veit ég, að það yrði ekki árangurslaust. Hefur þú heyrт talað um Gortskálk biskup grínuma og „Rauðskinnu“. Ég kalla hana „Bók máttarins“.

LOFTUR: Sá, sem vissi allt það sem stendur í þeiri bók, yrði voldugastur maður jarðarinnar. Þess vegna tók Gott-

skálk hana með sér í gröfina. Hann unni engum valdsins.

— Ég hef séð bökinna.

STEINUNN (*i angisf*): Pú!

LOFTUR: Hér um nótina lá ég úti í kirkjugarði á legstaðnum hans. Sú hugsun læddist að mér, að ég geti ef til vill í svefni stafað mig fram úr einhverju í heuni. Biskupinn stóð frammi fyrir mér, í nauðum hökli¹, og las upp úr bökiinni. Hann hélt henni svo hátt, að ég gat ekki séð framan í hann. En blöðin undust saman, um leið og hamnlas, og hrundu móru eins og aska. (*Horfir grimmardarlega á Steinunni, talar eins og hanus lesi uppháður ból*). Sa, sem af allri sálu sínum óskar amarrí manneskjú danðans, hann lítí höfði, horfi til jarðar og mæli: — (*Hann verður griþinn af skelfingi*). Nei, þau orð vil ég ekki munna. (*Gengur að stóli, setzt, tekur honendum fyrir andlitið og stýður on-bognumum á hnærn*).

STEINUNN (*stendur graffyrr andartak, suo birfir yfir svipnum. Hún gengur til hans og kryþur fyrir framan hanum*): Það er þess vegna, að þú hefur lítið svo veikindalega út, eins og eitt hvároð amaði stefldilega að þér. (*Hálfgratlandi og halfbrasandi*). Ég var hreidd um, að það væri vegna mínn. (*Stendur upph, strýkur á honum hærð*). Ég hef unað þér svo heitt. Ég skannast mínn að segja frá því, en ég hef óskað þess, að þú yrði veikur, og ég fengi að hjúkra þér. Ég skyldi hata verið yfir þér dag og nött. (*Fórmur höndunum*), þú trúur mer ekki, en ég hef gráð af hamingju. (*Lætur hendumur hringa*). Ég sá einu sínum engjareit, gráan af burkki, grænka á einni einmstu nóttu. Vott grasið grét af gleði. (*Kryþur aftur á kné*). Við skulunum berjast í sameiningu á moti valdi hins illa. Þegar ég 1 hókkull: hluti af pressskráða

ferðast ein í myrkri, er ég hreidd, en tvær manneskjjur þurfa ekkert að óttast. (*Það birfir yfir röddinni af ástíð*). Mér hefur verið sagt, að allt óhreint hopi fyrir þeim, sem leitði barn. (*Hrislar*). Loftur!

LOFTUR (*stendur upph*): Ég ætti að búa fjarri öllum mänum. Mennum truffla mig. Híð ókunna hvístar aldrei að mér, nema þegar ég er einn. Bað hrokkras skerastir neistar af Steinunum, þegar þeim er sleigð saman í myrkri. Einveran er myrkrið mitt. — Hvað skiptir það vinnufolkið, að ég vakti? Ég hef orðið þess var, að það hatar mig. Það er vegna þess, að ég læt mér ekki nægja jafn smásalarlegar óskir eins og það. Minar óskir eru voldugar og takmarkalausrar. Og í upphafi var óskin. Óskirnar eru sárir mannan.

STEINUNN: Heyrðiru ekki, hvað ég sagði?

LOFTUR: Mér grenst, að vinnufolkið skalili drafast að tala illa um mig. (*Háðslega*). Þegar ég hugsa upphátt, heldur það, að ég sé á tali við anda. (*Röddin breytist*). Ju, ég heyrði hvað þú sagðir.

STEINUNN: Manstu, hvað langt er síðan þú hefur kysst mig? Þykir þér ekki lengur vant um mig?

LOFTUR: Ég veit ekki, hvort mer er það gefið að geta bót veitt um nokkrá manneskjú. Ef við gleymduum því baði, sem okkur hefur á milli farið, þá veri það ógert.

STEINUNN: Getur þú gleymt því?

LOFTUR: Hví skyldi það ekki geta verið draumar?

STEINUNN: Likaminn hefur sitt minni. (*Háðslega*). Eru hreðdur við föður þinn?

LOFTUR (*dþolimmóður*): Polinnæði mínn er ekki takmarkalaus. Þú veit jafn vel og ég, hvers vegna við höfum neyðt til þess að fara í feir. Faðir minn myndi afheita mér, ef það kemist upp um okkur. Hann léti reka mig (yfir rykkilini).

úr skóla. Og lengi ég aldrei framar að opna bok, fyrdist

mér ég vera blindur. — Að hálft ári liðnu, þegar náminu

er lokið, get ég sett hart á móti hörou. Þú hefur lofað að

bíða eftir mér. Övakámi er ekki hugrekki.

STEINUUNN (*komin að grái*): Ef þú sýndir mér einhver

vinarhöt. — þú hefur ekki kysts mig enn koss.

LOFTUR: Hvað eru kossar? Rett aðan kysts ég barnnum.

STEINUUNN (*stendur uppi, hemi þongir í skapi*): Hef ég

breyzt, tú því að þér bykir ekki jafn vænt um mig nú

sem fyr. (*Dregur djúpi andam, snertir silfurmilumari að bohnum*). Einu sunni sagðin þú mér, að þessar silturmili-

ur værti lifandi. — Þær ætti hver sína sal. Þú sagðir, að það,

að ég drægi andann, grefi þeim líf. Þeg dregi andann eins og

ég hef dregið ham átta. Þeg tala og hlæ og græt á sama

hátt og áður í vor varstu að fórum um sólaruppkomu,

þegar ég átti að kveikja upp eldinn. Þú sagðir, að þér þætti

svo gaman að því að sjá eldsbjarmann á andlítinu að mér.

Nú verð ég að lata mér nægja að skrifa nafn þitt í öskuna.

— Elsbjarminn hefur þó varla breyzt.

LOFTUR: Vertu ekki svona áköf.

STEINUUNN (*gengur fast að homum*): Bað máttu vita, að

ég hef engu gleymt af því sem þú hefur sagt mér. Ég hef

skrifð vísinduþóð, og kossannir þínir hafa innisigða

bað. Lögandi lakkid gestur ekki verið heitara en kossannir

þínir voru. Og ég hef tekið guð til vitnis. Hafi ást þín

verið hresni, eingöngu til að koma fram vilja þínunum, þá

hefur þér skíftað. Ég er fatak og að engan vin. (*Hær*).

En þér sleppi ég ekki. Þú hefur gefið mér styrk. (*Faðmarr hum að sér*). Ég gæti brent þig upp til ösku í faðminum

1 milla: krekjur til að festa sam-
an treyjubarma.

42

LOFTUR: Bað getur einhver komið.

STEINUUNN: Mér staði á sama, hver kæmi. Jafnvel þótt

bað væri faðir þinn. Ég vildi einmítt óska, að faðir þinn

kæmi, þú leynir mig einhverju. (*Horfir framan i hamn*).

Ég vildi óska, að hann væri logandi. Íjos upp að andlítinu

á þér, svo að ég sei þinn sauma svip. (*Sleppir homum*).

LOFTUR (*orðlegur*): Ég veit ekki, hvort það er þin sök,

en mér finnst ég eiga í sífeldri baráttu við einhverja óum-

flýjanlega skyldu. Þú heimtar, að ég hugsi sí og æ um þig

og framtíðina, allar stundir dagsins. Þeg verð þess var, þótt

þú ekki nema lítið inn í stofnuna. Bað er næstum því orðið

eins og ákera, nú upp að síðkastið. Ég get naumast risið

undir því lengur. Hugsanir mínar verða að vera friðars.

(*Svartir þekurnar, verður þyggið á súþíum*). Ef til vill

fim ég aldræi það, sem ég er að leita að.

LOFTUR: Sumir menn geta fundið á瑟, hvar vatnsseðar

eru í jörðu. Beir geta losað salma frá líkamanum. Bað

get ég líka. (*Horfir á Steinumni*). Þegar ég kysts þig í

fyrsta skipti var sál min utan við líkamann.

STEINUUNN (*hlaðr háðslga*): Var sál þín utan við líkamann!

LOFTUR: Þú hlaðr. Ég skal segja þér, hvernig það atvik-

aðst. (*Leiðir hana að bekñum*). Þú haðr

dválist hér á staðnum nokkurn tíma, án þess að ég veitti

þér ettritekt. Kvöld eitt, þegar heit var í veðri, fór ég út

til þess að geta setið í næði yfir bokunum. Þeg heyrði ein-

hvern syngja. Ég gekk á sönginn, þú sást mig ekki, því að

ég dro mig í hlé á bak við storán stein. Þú stoðst nakin úti

í ánni og jóst yfir þig vatnini. Ég hef aldrei séð neitt,

sem hefur haft jafn djúp áhrif á mig. Þeg skalf af hræðsu.

(*Röddin hitmar*). Heftir þú verið ein af selameyjunum,

sem dansa á sjávarströndinni] jonsmessunott, helði ég stol-

43

íð hamnum þinum. Ég hefði ekki skilað þér honum, þó að

þú hefðir sagt mér, að þú ættir mann og börn í sjónum.

Ég hefði viljað eiga þig sjálfur alla ævi, þó að það væri

grimdarverk. (*Farið sig ner*).

Steinunn stendur á ferur.

LOFTUR (*stendur skyndilega á fætur, heldur fast utan um höndina a hemni*): Nei, þú verður að hlusta á mig. (*Bau setjast aftur*). Frá þeiri stundu gat ég ekki gleymt þér.

Eina nót, þegar hugsunin um þig hélt mér andvaka, læddi ist ég út. Eg lagðist endilangur á bakið (*Lokar angunum*). Sál minn seytlaði ofan í ljorðna. Ég stoð fyrir framan runnins, bitt og kyssti þig. Þú hefur við sláft sagt mér, að sömu nótina dceymdi þig, að ég stóð við rúnstokkinu og kyssti big, þú sást mig hverfa út drýnum, þegar þú hefur valdið mér hugarangri. (*Hann hefur lætt handleggum um mitið á hemni og býgir sig niður að hemni til þess að kyssa hana*.
Í halðum *hljóðum*). Steinunn!

STEINUUNN (*stendur uppt*): Sleptu mér!

LOFTUR (*hlær*): Það sagðir þú líka, þegar ég kyssti þig í fyrsta skipti. (*Dregur hana dkeft að sér og kysrir hana*). Við skulum fara upp í gránum láginu, þar sem við vorum stöld, þegar ég vissi ekki, hvort það var var bloð mitt eða lækkurinn, sem niðað fyrir eyrunum á mér. (*Þau þegja baði*. *Fóatauk hevrist fyrir utan*).

ÓLAFUR (*kemur inn, nemur staðar, þegar kann sér Steinunn, smýr sér að Lofti*): Mér datt í hug, að þú verir ekki í kirkju. Ónáða ég ykkur? **LOFTUR** (*ritdaleyvislega*): Nei, nei.

ÓLAFUR (*adaphur*): Fyrri mér purfis þró ekki að fara í neina launkofa. Eg veit að ykkur þykir vent hvoru um annað. **Loftur þegir. Steinunn horfir á Loft, gengur fram hjá Ólafi til dynnuma.**

ÓLAFUR: Þarf þú að fara, þó að ég komi?

Steinunn fer.

ÓLAFUR (*gengur inn efir stofugólinu*): Ég kom, Loftur, til þess að tala við þig í heimisklini um mál einfni, sem lengi hefur valdið mér hugarangri. (*Setz á bekkinz, siur þögull*).

LOFTUR (*flytur stól og setz hjá honum*): Hvað er það, ólatur? **ÓLAFUR:** Steinunn hafti dvalið hér á staðnum rúman mánuð, þegar ég kom heim úr seinustu skreiðarferðinni. Eg sá á augabragði, að hún var breytt. Hun forðaðist mig. Aður var hún alltaf blátt áfram við mig, þegar við hittunust. (*Malromurinn hitnar*). Bekkir þú, hve átköf ósk getur gert menn auðvísra. Ég, heimskingjan, hélt, að hún hefði tekið eftir því, að ég elskoði hana og að þetta veri feimni.

LOFTUR (*stendur á fætur*): Ólafur!

ÓLAFUR: Nei, þú mátt ekki taka fram í fyrir mér. (*Loftur setz aftur*). Það leið ekki á löngu, aður en ég sá, að það varst þú, sem hún gef hyrt auga. Þá gerði ég mig sekjan í því, sem ég hefði aldrei triðað sjálftum mér til. Ég fór í lausnatur. Snemma morguns, þegar þið hélduð, að þið verstu einsömul, sá ég þig kyssa hana.

LOFTUR (*er staðinn a ferur, hildslega*): Var það gleðpur? **ÓLAFUR** (*stendur á fætur*): Síðan hef ég átt í sifeldið baráttu við sjálftan mig. Mér óx hatur í skapi. Ég reyndi að uppræta það. En það var eins og ég var i að lyfta þungum steini í lausum jarðvegi. Við hverja tilraun sökk steini- inn dýpra. (*Þegir*).

LOFTUR: Við hvað áttu? **ÓLAFUR** (*gengur að honum*): Ég vil ekki bera óvildargung til þín. þú hefur verið vinur minn. Gerðu mér skilj-

anlegt, að það stóð ekki í valdi þínu að breyta öðruvísi.

Ef ég heyrí það at þínunum eigin vörum, skal ég reyna að fyringeða þér.

LOFTUR (*jafn húðilega*): þarf ég þínum fyrirgefningar við?

ÓLAFUR (*a öðrugt með að stíla sig*): Þú hefur samviku-

bit. Siðan eg kom heim, hefurðu forþast að hitta mig ein-

an, sem finnur, að hann hefur gert öðrum manni

rangt til, verður það oft að hata hann.

LOFTUR: Hvað sakar þú mig um?

ÓLAFUR: Manstu eittr því, þegar við vorum litir drengir og vorum 1 „brúðkaupsleik“? Þú áskildir þér konungs-dottur ír framandi landi, og ég – (*innilega*) ég áskildi mér Steinunnini lítu, franku mína.

LOFTUR: þú mátt eiga konungs dótturina. ÓLAFUR (*raður sér urðu*): þú vissir, að það var ég, sem sá um að Steinunn kom hingað. Þú stríðir mér á henni í hvert skipti, sem ég nefndi hana á naðin. (*Reiður*). Þú vissir, að ég unni henni hugástum. Þú skalt ekki dirfаст að bera á móti því!

LOFTUR (*bikandi*): Ég vissi ekki, að þér þetti svona vrent um Steinunn. (*I dlosunarrömu*). Hvers vegna trúðir þú mér ekki fyrir því, að þú elskðön hana?

ÓLAFUR: Þú vissir, að það var einna stúkkun, sem mér þótti vænt um. Ég hélt, að það veri nóg. (*Hryggur*). Þegar annar hvor okkar, á bernskuánunum, fann sjálđgeft blóm eða berjalaut, eignaði hann sér staðinn. Við gátum stundum hvor öðrum staðinn, en við stálmum honum alðrei. (*Sigr*). Þá þurftum við ekki merkjast að milli okkar.

LOFTUR (*lágroma*): Ég var ekki sjálfull mér ráðandi.

ÓLAFUR: Ég hef reynt að afsaka þig. Þú er yngri en ég og þú ert ákatur í hund. Ég hef reynt að setja mig í þín

spor: Hefði ég getað breytt þannig gagnvart vini mínum?

Hverning stendur að því, að þú varðst allt í einu ástfanginn? þú hafðir þó séð Steinunn áður. Langzði þig til að sam-

fera þig um, að Steinunn væri mér samboðin? Eða eru eins og krakki, sem hefur meira gaman af leikfangi, ef hamn veit, að öðrum leikur hugur að eignast það?

LOFTUR: þú hlifir mér ekki.

ÓLAFUR: Hví ferir þú enga vörn fyrir þig?

LOFTUR: Hvað viltu, að ég segi? ÓLAFUR: Ég bjóst við því á hverjum degi, að þú kamur til minn. En þú légi þér ekki neigia að svipta mig Steinunn. Ðú svipfir mig líka vináttu þínu. Ég óskadí ekki effri að sjá þig eins og iðandí syndara. Mig langzði til þess að sjá hanningu ykkar. (*Í ákafri geðshringar*). Fíg held, að ég hefði getað rétt þér hondina eius og bróður.

LOFTUR (*snorinn*): Ég veit, að ég hef breytt rangt gagn-vart þér. (*Gengur til hans, segir stililega*): Getur þú fyrirgefði mér, Ólafur?

Ólafur sinur þegiðandi.

LOFTUR (*snýr sér frá honum*): Mér hefur sjálfum orðið mörg stundin angursöm.

ÓLAFUR (*stendur upph*): Ég skal reyna að halda áfran að vera vinur þínum. (*Bendir á bækurnar á hillunum, Röldin er gjörbreytt*). Barfu að vera svona önnunum kafim við lesurinn? þú amt þér ekki einu sinni svéns.

LOFTUR: Ég les fléiri bækur en þær, sem koma skólanum við.

ÓLAFUR: það mundi baði hlægia þig og ergja þig, ef þú vissir, hvernig vinnulókið talar um þig.

Sítt þögnum.

LOFTUR: Ég segir vinnulókið?

ÓLAFUR: Hvað er hrætt við þig. Bað heldur, að þú sért í

tygi við eittívað yfirlátturlegt.

LOFTUR: Það er í annað sinum í dag, að ég heyri þetta. Hafa þeir biskupinn og faðir minn fengið veður af þessu?

ÓLAFUR: Ekki em.

LOFTUR (*hiker háldegg*): Það hlægir mig, að vinnufólkis er hrett við mig. (*Krypur niður við bækurnar og hleður þeim gætilega niður i draghristuna*).

ÓLAFUR: Ég sagði upp í opnið geðið á þeim, að þetta veri hégonar-rugl. Hví skyldir þú vera að reyna að komast í sanþand við mykravöldin. Þú, sem ferð allar óskir þínar uppfylftar. Enda trúi ég ekki á nein yfirlátturleg völd, hvorki ill ne góð.

LOFTUR (*það er háðsleg gleitni i röddini*): Þegar við suðum valslappir¹ og átum þér, til þess að verða sterkir, var þér kunnugt um allar óskir minar.

ÓLAFUR: Þú átt við, að nú se mér ókunnugt um þær?

LOFTUR (*litur upph ír bókunum*): Hefur þú nokkurn tíma óskoð þess, að þú bekktir leyndardóma hinna framljónum?

ÓLAFUR (*kuldalegg*): Dauðir menn vita enga leyndardóma.

LOFTUR (*stendur upph*): Það þykkt allir vera svo vitrir. Þeir réttlátu fara til humna, en þeir ranglátu í eld glötunarinnar. En bækurnar hafa opinberað mér nýjan sannleika. — Einu sínni var haukskápa grafin upp ír góðum lefði. Hún var dökkrún af ellí, allt holdið var rotnað af andlitnu, en augun voru lífandi og loquðu af angst. Sá manður hefur orðið fyrir þeiri relsing, að salm fekk ekki að losna við likmann.

ÓLAFUR: Trúir þú öllu, sem stendur í bókunum?

LOFTUR: Mér er þæta minniðstæðara en margt annað, sem ég veit með fullri vissu, að er samleikur. (*Opnar*

eina af bókunum, stríkur myrklega yfir opnuma). Sumum eru þessi teikn jafn óskiljanleg sem fuglasporin a sjávarströndinni, þó tala þau við mig, eins og þau væri lifandi. Þau geta gjátt mig og huyget. Þau kennu mér aevangama speki. Sáhr framljónuma búa í bókunum.

ÓLAFUR (*háðslega*): Já, eða lygar framljónuma.

LOFTUR (*þegir andartak*): Þú trúir ekki á yfirlátturleg völd. Þú neitar þó ekki, að það sé til eldur niðri í jörðinni, – undir fótunum á þér, þó að þú hafir aldrei séð hann. (*Globtin*). Hann birtist aldrei öðruvísi en eins og rauð kattarlöpp, sem leikur sér að mönnunum. Eyðileggingu er eðli hans. Óg þó verður hann að þjóna mönnunum. Í upphafi timana hetur einhver vitringurinn tamid hann með gjörningum. (*Dúarfellur*). Ef ég opinberaði þér, að eldurinn niðri í jörðinni er ekki annað en skugginn af djöflimum, færirðu ef til vill að skilja mig, með öllu viti.

ÓLAFUR: Ég fer að verða hreddur um, að þú sért ekki

LOFTUR (*röddin logar af æsingu*): Guð skapaði mannum úr leiri, en leirinn var brendur í eldinum, bess vegna hafa festir vald yfir sjálfun sér. Hugsáðu þér þá veru, sem eldurinn er skuggum af. Ef einhver maður gæti tamid þá veru... Hestar eru uppáhalds pitt. Þú getur ráðið við hvaða ötemju, sem þú vil. Ég ætla mér að bezila myrkrið.

ÓLAFUR (*gengur að honum, rómurinn er þýður*): Ég ber alvarlega umhöggi fyrr þét, Loftur. Þú lifir ekki í veruleikanum, þú lífi í sjónum draumórum. Þú ofreyfir þig. Þú verður að hvila þig.

LOFTUR (*tólegri*): Enginn veit, hve mikil getur glatazz á einu gálausu augnablikki. Ef til vill áttu einhver mikil samindi að birtast, einmitt á því augnablikli, en enginn

1 *valslappir*: fálfatetur.

var var reiðubúinn til þess að taka á móti þeim. Þú veit

ekki, hvað ofteg hef barit við svefninn, þegar hann ætlaði að yfirbuga mig. Þeg hata svefninn, vegna þess að hann telur frá mér timanum. En þið lifð allir, eins og þið ættið eiliföna í sjóði ykkar.

ÓLAFUR: Hvildin og vinnan verða að vera samfara. Mundu eftir því, að það er skylda þín gagnvart þeim,

sem þér þykir vænt um, að getta að sjálfum þér.

LOFTUR (*óþólinnóður*): Bað er gagnsaust að eyða fleiri orðum. Við verðum, hvort sem er, aðreið á eitt sáttir. (Sez *vðð borðð, opnar bókina*).

ÓLAFUR: Ég ætlaði að vara þig við. Fáðir þinn hefur mikil vald, en það eru takmörk fyrir því, eins og öðru. Það getur orðið þér heitulegt ef biskupinn heyrir flépur vinnutölkns.

LOFTUR: Þú ert óþreytandi, eins og leikur. Vinnutölkis getur ekki borið á mig neitt misjafn. Þið sjáð ofsjónir, þeðið þú og Steinunn. Ég er leiður á ykkur. (*Lytur yfir bokina*).

ÓLAFUR (*stendur þegandi andartak, rómurinn verður harður og svipurinn ískaldur, gengur að Lofti*): Ertu leiður á Steinunn?

LOFTUR (*heldur áfram að lesa, starar ekki. Höfðadýrur heyrirst úti fyrir. Loftur lítur upph*): Hver skyldi koma svona seint til kvöldnessunnar?

ÓLAFUR (*i akafri geðshrengu*): Ég bjóst við, að það mundi birta yfir andlitinu á þér, þegar þú heyrðir Steinunni nefndu á nahn? (*Grífur í öxina á Lofti og kíþur honum upph ír stólinum*). Hefurðu hana að leikospi?

LOFTUR (*forvða*): Hvað gengur að þér, maður?

ÓLAFUR: Mér eru ekki lengur kunnar óskir þinar. Bað geti verið, að þú pektir mig ekki heldur. (*Sleppur Lofti*).

LOFTUR (*réttr ír sér*): Hver hefur beðið þig að skipta þér af minnum mánum?

ÓLAFUR (*tekur bókina*): Þú tökst frá mér stílkuna, sem ég unni. Ef þú reynist henni ekki vel, skaltu fá að kenna á því. (*Breytur spjallibindið og kastar bókinu á golfsíðu*). DISA (*stendur hlaejandi i dyrnum*): Ég er kominn!

LOFTUR (*hissar*): Ert þú komin?

DISA: Sérðu mig ekki? (*Hlaer*). En hvað þið báðir eruð dauðans alvarlegri. Átlið þið ekki að bjóða mig velkomna? (*Heilsar þeim með kossi*). Komdu sell, Olafur. Komdu sell, Loftur.

LOFTUR og ÓLAFUR: Kondu sel, og velkomín heim. DISA (*áköf*): Bað er kvöldnessa. Ég heyrði sönginn. Eru pabbi og mamma í kirkju?

LOFTUR (*heldur liðð að agetlega*): Dæmalaus er gaman að vera komin heim. Ég reið i háð lofti á undan samferða-fólkini. Eruð þið þeir einu, sem ekki eru í kirkju?

LOFTUR: Já.

DISA (*hlaer*): O heiðingjarnir!

ÓLAFUR: Steinunn frekna min er ekki heldur í kirkju.

DISA: Nú, hana pekki ég ekki. (*Aköf*). Ég var rétt að gleyna hestinum mínum. (*Við Ólaj*): Viltu flýta þér að sprefta af honum, svo að hann geti velt sér. Hann er löðr-andi sveittur, blessuð skepnar.

Ólafur fer.

DÍSA (*óðamala*): Hugsaðu þér, hvað míg dreynði í nót.

(*Hátiðleg*). Ég sá stóran dökkjarpan hest koma á sundi

yfir ána. Hann dró alla ána á taglinu upp að staðnum.

(*Veifar handleggjumum til þess að sýna þuð*) *Gengur*

bratt að glugganum, ópnar hann, bendir út). Já, þaðan

kom hann. (Omar að söng um kirkjum); Þei Blessuð

gama kirkjan minn! (Husar. – Söngurinn þagnar. –

Horfir a Loft, skelluhver). Sjá þig, hvemig þú góðir!

LOFTUR (*hikandi*): En hvað þú ert orðin fullorðnileg

á þessu eina ári, þegar þú fórst, varstu barn.

DÍSA (*upph með sér*): Já, þú mátt reiða þig að, að ég er orðin

fullorðin. Ég kennst ekki í neinum af gömnu kljónum mín

um. (Gengur hraff að Lofti, hvískar hleifandi). Ég hef

meira að segja lengið biðil! (Hofpar, hálf-skömmuslegr

I sömu andinni brosir hún að ný, bendir) Parna er kvist

urinn, sem er eins og litluð hrunkott andlit. Ég gleymi því

aldrei, þegar þú gumið mið til þess að stíta heila klukku-

stund og biða eftir því, að hrossafluga, sem var á flögri,

settist framan í hamn. Þá átti hamn að depla augumum.

(*Skætur sig og deplar augumum. Ögnar honum með krepptum hnefum*). Ohressis strákruminn þinni Nei, nú fer ég inn

og heilsa upp a stofurnar okkar. Kemurðu með mér?

LOFTUR (*lætur eins og sér standi á sama*): Svo yngisneyjan

hefur fengið biðil?

DÍSA (*sígi hrísandi*): Því áttir þú ekki von á! Hvað hefðir

pú gert, ef ég hefði gefið honum jáyrð?

Lofur horfir forsiða að hana andartak.

DÍSA (*óþolinnið*): Hanal – segðu það!

LOFTUR: Ég hefði söðlað hvíta gummákkini¹ minn og

riðið við mikil þið skemmu leið yfir örætin. Ég hefði

skorað hann á hölm og valið okkur vígvöll á eyðihólmina í

1 *gumnaíkur*: stríðstetur.

52

straumhördou fjióti. Blöð hans hefði lítað mölina eins og eyrarrosarflekkir.

DÍSA (*gríþur hlæjandi fram i fyrir homum, er hún hafði horft að hann með athygli líta stund*): Hal hal þú heldur,

að þú getir talð mér trú um alla skapða hluti em, eins og þegar við vorum krakkar, þú átt engan gunnfík, ekkert lið, og örætin eru ofær á vernum!

LOFTUR (*verður allt i einu hryggur*): Ó, hvað ég þrái

bað heitt, að við bœði værun emn þá börn!

DÍSA (*heglid*): Hví segir þú þáð svo dapurilega? (Hoffir að hamn með athygli og ástúð). En hvað þú ert orðin fölur

og tekinn i andliti. Hefur þú legið veikun?

LOFTUR (*verður akveðinn a svipinn*): Nei, ég er heill

heilis. (Breyti sig og flægir bokunum flauturslegra niður í dragkistuna).

DÍSA (*horfir að hamn*): Hefurðu orðið fyrir nokkuð mótaði?

Loftur svavar ekki.

DÍSA (*allt i einu*): Ég veit, að þú hlakkadur til þess að fá að fara til útlanda, eins og faðir minn, til þess að verða vernalega larður maður. Faðir þínn ætlaði ef til vill ekki að lóta þér að fara?

LOFTUR (*réttir ír sér*): Ég veit það ekki.

DÍSA (*glöð*): Parna séðu, að ég renndi undir eins grun í, hvaða það er, sem veldur þér fluggiu. (Akköf). Ég skal taka að mér að tala um fyrir fóður þínum. Ég man ekki eftir, að hann hafi nokkurn tina neitað mér um neitt, sem ég hef heðið hann. Vilji hamn ekki láta sig fe ég pabba í lið með okkur. Í því máli veit eg, að faðir þínn lætur undan fyrri honum. þú þarf ekkert að óttast.

LOFTUR (*dauflæg*): Segðu mér eittvað um ferðina. Þið hafið farið fjölp? Voruð þið heppin með veðri?

DÍSA (*henni þykir miður*): Við höfðum ágetis veður alla

53

leið. Við fórum Kjáveg. (Ákøf), það er þó ekki komið missætt upp á milli pabba og fioður þins?

LOFTUR: Ekki það ég til veit.

DÍSA (*rýðar við fólm sín*): Mönnu finnst faðir þinn vera

nokkuð ráðrikur. Það veit ég. En mér finnst það vera

með felldu, að pabbi hafi allan hugann við guðs riki.

bú hugsar vist ekki heldur um eiginu og fjármál, þegar

bú ert orðinn verulega leyður maður. Heldurðu það

LOFTUR (*hefur horft a hana á meðan hún talar. Márom-*

urinn er inntegur, en óstyrkar): Hví hef ég ekki hugað

oftar um þig!

DÍSA: Hví vitu ekki trúá mér fyrir því, sem amar að

bér? Við höfum alltaf verið eins og systkin.

LOFTUR: Eg vildi oska, að ég veri frájs maður og gæti

þegar sigt til útlanda. Eg held, að ég hafi óskad þess frá

því þú stóðst í stofudýnum. (*Horfir á hana*). Hugsáðu

bér skip; sem liggur við akkeri og langar til þess að sígla.

DÍSA (*hreistar höfuðið*): Eg veit ekki, við hráð þú átt.

LOFTUR (*þolegr*): Eg hef margsimnis sigt í huganum. Eg

stóð inni á miðjum örætum og sigði landinu langt, langt

sudur í höf. Jóklarnir voru hvít, þaðin segl, sem sólin

skein á, og blá fjölin lyftust og hnigu í hafroinu.

DÍSA (*hefur horft á ham að ámanargum, allt i einu kemur*

bros a andlit hennar): Þetta minnir mig á gamla leikinn

okkar, þegar þú flaugst með míg á flugábreiðunni þunni.

(*Bendir*), barna liggur hún em þá, gamla ábreiðan okk-

ar. (*Gengur þangað*).

LOFTUR (*gengur að ábreiðunni*): Nú notar pabbi hana

undir fætuna. Eignum við að reyna, hvort hún hefur

enn þá sina fornu nátturu?

DÍSA: Ja.

Þau taka ábreiðuna og bera hana fram á gölfíði.

LOFTUR (*stígan á ábreiðunu*): Komdu og fljúgðu með

mér.

DÍSA (*hlær*): Ertu svona heinskur enn þá?

LOFTUR (*kinkar kollí ákvartlegur*): Komdu.

DÍSA (*hrastir höfuðið*): Nei, ég vil það ekki.

LOFTUR (*rétilr fram hendurnar*): Komdu, Dísá.

Dísá gengur til hans, stígar á ábreiðuna. Á meðan Dísá og

Loftur tala saman, fer hvöldroðinn að slá bjárma á him-

minn.

LOFTUR (*tekur utan um miðið á henni*): Nú látum við

aftur augun til þess að sjá betur. (Dísá leirur aftur augun.

Loftur talar, eins og hún þylji einhver töfrarð.

Flygðu, flygðu, klæði – hvert á land, sem þú vil!

(Blas á angmalokin á Dísu). Nú blas vindurinn á angna-

lokini á okkur. (*Lætur aftur augun, þau ruga hægt fram*

og aftur). Sjáðu, hvernig landið líður burt undan fórun-

um á okkur. Nú lyftunst við hatt upp yfir skýin. Heyr-

irðu niðinn í fjaraska? – Það er hafið. (*Talar*). Flygðu,

flygðu, klæði! (*Opnar augun, horfir á Dísu*). Bekkirðu

óskabrunninn, sem steinarnir dansa í þaðað fljúgum

við. Steinarnir hoppa upp úr vatnini, óteljandi margin,

dropótur og einlitir, hver með sinni nátturu, jafnarg-

visgeri eins og hugsanir mannamanna. (*Cegeomum opim*

glugann heyrst lágt forsphil frá kirkjuni). Einn af þeim

er lísteininn, rauður eins og blóð. Annar er hulnhjálm-

steininn, dökktíður, með gylltinum rákum, bar er lausnar-

steininn, dökktíður; hann er eins og hjarta í laginu.

(*Loftur hefur kreppt hnefan og opnar ham aftur*). En

bú sérð ekki sjálfn óskasteininn, því að hann liggur á

botninnum og hann tekur aldrei þátt í dansinum. En hví tur

bjarninn af honum ljómar upp úr vatnini. (*Röddin*

ljómar af fognuði). Þegar bjarninn ljómar á andlit ein-

lvers manns, fær hann uppfyllingu óska síma. Ní ljómar
bjarnim á andlitið á mér! — Dísal! Dísal (*Steppir henni,
stendur með útbreiddan faðnum*). Nú kysirða mig!
*Dísá opnar augun, horfir á hamn, tekur utan um hásimn a
honum og kyssir hamn.*

Tjaldid.